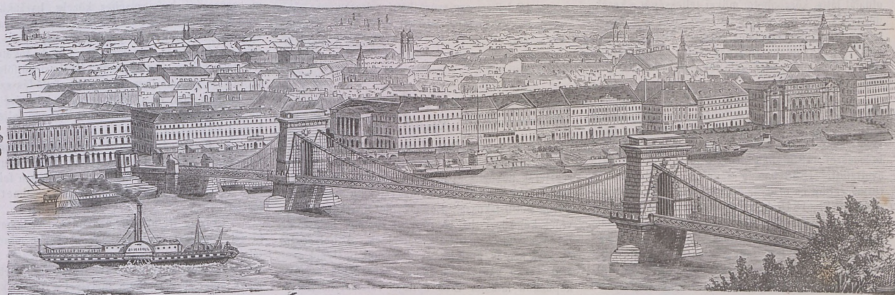

AZ ORSZÁG TÜKRÉ.

BUDAPESTI KÉPES KÖZLÖNY.

Harmadik évfolyam. — 21-dik szám.

Pest, 1864. Julius 21-én.

Kiadó: **MATUS JÁNOS.**
 Kiadó-hivatal: Egyetem-utca 2-dik sz.
 A kéziratok az Engel és Mandelló-nyomdába,
 egyetem-utca 2. sz. a. küldendők.

Előfizetési ár:
Égész évre 12 ft., félévre 6 ft., évnegyedre 3 ft.
 A lap megjelenik háromszor havonként n. n.
minden hó 1., 11. és 21-kén.

Fel. szerk.: **SZOKOLY VIKTOR.**
 (Lakása: Kalap-utca 17. sz.)
 Tulajdonos:
BALÁZS SÁNDOR.

Pauler T.

E nevet, ezarcot, az ország minden részében szeretett ismerősként fogják üdvözölni, és pedig nemcsak kik 26 évi tanári pályáján a kitűnő tudással, a nemeslelkű emberrel érintkeztek, de mindazok, kik irodalmunk, főleg jogtudományunk újabb fejlődését, habár felelőten is, ismerik.

A pesti egyetem minden hallgatója, ki az utolsó 16 év alatt annak keblében megfordult, élénk emlékezetében tartja ama szelíd komoly embert, ki kitűnő, szónokias előadása, eszméi fennkölt volta, okoskodásának ereje, nyelvének szabatos jellemző rövidsége által figyelmét annyira lebilincselte. És ez egyetem minden hallgatója szeretettel tisztelettel emléke-

Pauler Tivadar.

zik azon tanárra, kihez bármily ügyetlen tanácsért, igazságért, lámogatásért bátran — és mindig sikerrel — fordulhatott; ki nek széles tudományát az egyetem termeiben, jó szívét, humanus természetét, a személyes érintkezés első percében ismerni kezdte.

És ha mint tanár első helyet foglalt el: mint szaktudós is kevés jeleink első közé tartozik. Jogbölcseleti s büntetőjogi systemáin kívül, nagyszámú jogilárgyu értekezéssel gazdagította irodalmunkat. Jogphilosophia, magyar előjog, büntető jogtudomány és a magyar jogtörténel köréből a mit irt, ugyanazon biztos kéz, erős ílelet és tömör, szabatos előadás bényegét hordja magán. Kévs van jogi, — sőt más — írónk

között is, ki oly szelvély olvassátság mellett a tárgy felett úgy uralkodik. Tollából homályos, félig kész gondolat nem kerül ki, itelete nem haboz, stíljában nincs felesleg, fogalmai élesre köszörültek, s tömören szerkesztve, mint gyantát odállíthatók. Kritikája szigorú, állításai érettségig, erős kombinatio gyümölcsei, s a megpróbált íjt, ha valamelyik kéből, bizonyára az évébeli várható az olvasó. Nagy emlékező tehetősége olvastmányai legesélyebbekét szolgáltatára készen tartja, s amaz orgonum fölfogásnak, mely a dolgok minden — nem pusztán egy kivívó — oldalát látja, közhíneket művei teljességé s kereskedéséért. Még egy kiváló jellemvonás kell említenünk. Mint tudós lehetleg objektiv. Meggyőződése, sarkelve egyoldalú túlságra soha nem ragadják, esilógó újság meg nem téveszti, ellenfelei méltatásában igazságos. —

Pauler Tivadar 1816. apr. 6-án Budán született, hol atyja a magyar főhadik kormányán szolgált. Iskoláit a budai főgymnasiumban, s a pesti egyetemen fényes sikerrel végezte, 1832-ben a bölcsészett, 1836-ban pedig a törvények tudorává avatták. 1838-ban a zágrábi akademiához a természetek és magyar közgő rendes tanárává nevezteték ki; 1845-ben Zágrábmege rendelt az ottani megyei törvényszék közbírájává választották. Ugyanez évben a m. tud. társaság tudományományi osztályába is taggá választották, az „Athenaeum” „Tudománytár” más folyóiratokban megjelent kitűnő jogbölcsészeti és történeti értekezései miatt.

1847 végén a győri akademiához tettek át. Tavaszkor kezdte meg tanítását, de már 1848 jul. 11-én a nyugelomba lépett Virozsi Antal helyébe az egyetemhez a magyar közgő tanárává nevezteték ki. 1849 őszén az előbbi évben nyugalmazott tanárk vizsgáztatásának elvégzésére az ész- bűntető és nemzetközi jog tanításával bízották meg; előadásait ekkor is folyvást magyar nyelven tartotta. 1852-ben lett végleg az ész- és bűntető jogi rendes tanára, s ezen főtanárgan kívül jog és államtudományi encyclopaediát is európai nemzetközi jogot tanít.

Egyike volt azoknak, kik 1860-ban Toldyval szövöttek az „Uj magyar muzeum” kiadására, s a folyóiratot tíz év alatt számos becses cikkkel gazdagított. — Midőn a tudományok akadémia hossza szűnt után, 1858-ban újra nagyvölgyéi tarthatott; Pauler rendes taggá lón választotta, s a Marébfányuljamat Encyclopaediájának írták.

1860-ban az egyetem vizesnyerőjének a 12 év folytán fölflüggezősége miatt választásig: előbb a jogi kar dekanjává, 1861-ben pedig csaknem egyhangulag az egyetem rectorává választották. Ez időben terjesztették föl az egyetemi reform iránti javaslatot a újra életbe léptették az egyetem testületi ünnepélyeit a régi szokás szerint. Rectorságja végén az ifjúság budiútiásra pályadíj-alapítványt tett.

A 61-iki mozgalmakkor Pestmege, Pest és Buda város bizottságának tagja volt. — 1863 óta bűntető ügyekben gyakran meghívja az országbíró a házelményes táblához szavazóknak.

Nagyobb munkái: a Jogtudományok encyclopaediája; Bevezetés az észjogtanba; Észjogi előtan. Mindenik két kiadást ért. Bűntető jogtanbó a napokban jelent meg az első kötet.

Tapasztalás.

Jártam verőfény mezőben,
Hol bárony föl hullámza zoldén,
S arany szemű természet igéző
Arany kalász, deréig érő;

Jártam meztől aszott avart, hol
Fölvert homok a vérték harcol,
Hol mag, csak egy szédlen emni,
Hol egy fészal síncs, semmi, semmi!

— Jártam a dűsák palotáit,
Hol a levegő fűszert szállít,
Nehéz szöngy suttogó lágyan,
Vagy márvány síkula lábam;

S fejem csüggedten meghajolva
Leptem alacsony sárkányhóba,
Hol ronda szenny és éh nyomor van,
S az ember vergődik a porban!

— Láttam boldog szerelmi lángot,
Jölettem egyszerű családot,
Gyermekek szemét ég-tiszta kéken,
S örömrágóit anyja szemében;

S láttam: kit bős düh özörlött, vert,
Véres csattan a tigris embert,
Embertársát a mint szalagta,
Hogy több állat a víz alatt...

— Láttam mindent!... Jót, rosszat láttam,
A külső és belső világban.
S holkem egy szűk kételyt érez:
„Ugyan! Mind itentl van-e ez?”

Szász Károly.

Torna.

(Képpel.)

A gyönyörű Bodva-völgyön felé haladva Torna, vármegyébe, minden nyomon regényes tájrészeket üdülöz ki. A megye székhelye, a Bodva jobb partján fekszik, magyar ajkú mezőváros: Torna 2000 lakosú. Legnagyobb érdekét a szép vidék köleszöni, bár az urasági kastély, halastó és fűrőd iteleit is említhet érdemelnek. A helységtől északra magas, kopár hegyemelkedik, melynek csúcsán Torna vára festői romai koszorúzik — mint képpünkön látható. Első építéje valamelyik Debek volt — hitelleg, bár a legújabb történelmi kutatások az állítást cáfolni kezdik. Későbbben a Magócsyaktal uralt, kik közül Gáspár, a törökök elleni hőstetteiről jól híressé. 1678-ban a kurucok kezében volt, kitől a császári Lesley, kemény harc után elfoglalta. L. Leopold aztán lerontatta. A Magócsyok főúrágának kihaltával a vár — házással utján — gr. Keglevich Miklós birtokába került, s maig is gr. Keglevich család bírja, a hozzá tartozó uradalommal együtt.

Simonyi Antal.

(Arcképpel.)

(a—y.) Simonyi Antal 1821-ben Kecskeméten született. Atyja közismertebb várostanácos, 1848-ban országgyűlési követ, később házelményzőnk, gondos nevelésben részesült. Pestre jött első időben, midőn a forrongó politikai élet, mely az egész országban 1830—1848-ig szakadatlanul tartott, ritka szorgalommal tanulgát a philosophiai s matematikai tudományokat, nem feledkezve a hazai jogról, viszonyait s politikai életünk megértésére első feltevére. De e komoly tudományok csak félig foglalkát el a törvényi világra. Lejeje egy részét állásbéli és szenvedélytől vonzotta a képirásnak szentelte, s álmaiban egy nagy festő dicsőségére legelel állott. Uly céllal ment Bécsbe, Velencébe, hol oly meglepő sikerrel haladt, hogy számos minden nemzetbeli társai közt a művészeti akadémia által kitűzött jutalmat két ízben elnyerte. De esetjeje, hogy a politikai s társadalmi tudományokban Pesten kezdett tanulmányait ne folytassa. És míg Olaszország beutazása művészi törekvésének gazdagon használt: később franciászajzi s londoni tartózkodása tapasztalású gazdagítva, ama felsőbb világnézetleire segíté, melyről a párisi iparművelést tárgyazó kik, de eredeti s eszmegazdag munkája fényes bizonyítogot teszen. Ez időből fogva, meglepő sikerrel, az arcképfestést folytattá, mely külföldi költségelt híven fedezzen, jövedelmekből még félre is tehetett. Münchenbe, Schweicon át 1847 végén érkezett hazájába, midőn már hódulva a gyorsan következő politikai események a csöndös és emelkedett lelki ifjúság tirt pályásmét és pedig hosszú időre elzárkózott ugyan, de tevékeny tervező természetese csakhamar új munkakörre nyitott számára, mely szerényben talán, mint ifjú álmai és képessége ohaját: de alapos iskoladalmi képzettségé, erélye s kitarítása által neki csak becsülélt, csak íszetelet szerzett. Természete levén mindenet egész szervezetében felgöngyi és ott tanulni meg, hol legelőkélyesebb, a fényképezést kedveért Párisba utazott. Művészeti s matematikai kitűnő ismereteli segítségével új feladatát oly sikerrel oldá meg, hogy Párisban a fényképezést körülí

rdemei első osztályu arany érdeméngzél jutalmaztatott meg.

Hazatérve főitörvénye volt, és maiglan is az, photographiai intézetét a legjobban berendezni, s a külföld minden haladását é részben rögton és teljes mérvben alkalmazni. Első, kik Pesten fényvidélt építteti, bár ez évben történt égés sok kárt szerzett neki, fölfeladatát tekint a legelőkélyesebb is legelőt lenni. Még főintézetéle az ország különböző pontjain mind meg anyai csatorna, melyen képi az egész országba eljutnak: központi pesti intézete, melynek új szervezése befejezéséig közleg, hazánkban a legnagyobbszárral leszen. Saját házába és célra újra építtete, s kibővíttete oly módon, hogy gyors elkészítés, kényelmes kezelés, s a képek tokevények feltételei benne meglegyenek. Gyakori külföldi utjai folytán szakmájában az európai fejlődés színvonalán maradt, és szakképzettsége lehetővé teszi, hogy utajából hozott tapasztalatát itt bann teljes sikerrel alkalmazza.

A fényképezést körül, melynek majdnem egy évtized óta minden erejét szenteli, emlelti utno is igazsággal mévelni. A magyar akadémiában felolvasott új tárgyú értekezése általános figyelmet gerjesztett.

Csak is ily előzmények folytán érdemelhetke ki ama bizalmat, melyből munkakörében mindenütt találkozik, és a bizalom serkentő intézete említteti nagy mérvű szervezésére. Egyik legkerültebb műve ama arcképalbum, melyvel a 61-iki képviselőház összes tagjai Deák Ferencot megtisztelték.

A sztrésnoói várom.

(Képpel.)

Liptó vármegyében, a Vág balpartján, Varrintól nem messze, egy kis tó falu fekszik; neve Sztrésno. A falu maga egyszerű, érdeketlen; de a vidék, a 4162 láb magas Minschov s az ezt meg ezer lábbal túlszárnyaló alpi alkoh sziklái közé ékelv Vág tájékozó zúhogásával, megdöbbenő szép kilátást nyújt. Az említtet két hegység szorulatnak nyugati végén, a Vág sebes kanyarulatot téve, nyugodtabban hőlmpölgy tovább, maga mögött hagyva a fordulatnak két partján két váromot. Egyik a közlekvők Sztrésno névét vevő föl, a másik az Óvár (Stari Haraj). Amaz nagyobb és fekvése is festőibb. A folyóhól egyenesen felmászó magányos sziklák áll. Birtokosai történeti nevezettségűek, hordozói valának. A XVII. század első felében Wesselskyi Ferenc, a későbbi náb, osztú udvari parancsát. Neje a hí Bosnyák Zsófia, ki — a monda szerint — áhitatosságával vonzotta vissza magához a már-már elpárolgó férjét, sirtóbalján nyugodott, míg a Tökély-féle lázongásokban a vár lerontatván, majdnem egészen épségben maradt tetemei Tepliare vitékét át.

A két váromtól nem messze kezdődik a Vág-árok utjának legveszélyesebb részét. Első öbvény kanyarog, majd az egész medret szikla-gerbelybe messz kereshete, melyen csak egy helyt van egy veszélyes átjárás, s végre egy lapos, fülgölecsen elcsapást szikla nyulak be a folyó középség, az ugynevezett: Dühöngő szikla (Berna Skala). A Vágzoroal és veszélyes részét Margitának hívják, s következő roge van hozzá csatolva: A szomszéd Sztrésnoában hajdan egy szép fiatal özvegy élt, ki a falu legzebb leányévé volt szerelmes. Az özvegy gazdag, a legény szegény volt, de ez — az özvegy helyett — mégis annak gyönyörű mostahalatát Margitát szerette. Midőn őt az özvegy megmúrdta, mostohalánál, valami ürügy alatt, Tóra rá küldte. Margita nyugodtan haladt a Vág magas partján, a szikla sötétben, midőn egyszerre mostohája lesből rajta rontott, s a mélységbe taszította. De istentelenség hiába volt, mert az ifjú, a halál után is Margitáját jövenet, az özvegy pedig — búne napfényre szerte — megőrült, s a törvény helyébe maga hajtotta végre magát a büntetéset; a törvénybe idézés napján a meredek sziklán egy röpkeidő hajó, meredt tekintetű alakot láttak; a viszhang „Margita” nevét hordá szét, s az alak a Vág hullámába temetkezett. Még esteben is Margitát rebegett megtört ajka. A mostohánya is. Ez a rege.

Virág Józsi.

(Ung.-megyei népmese.)

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy király; annak a királynak soha sem volt gyermeke. Egyszer elment a hadaközörsre s meghagyta feleségének, hogy míg ő hét esztendőig oda lesz, azáltal ajándékozza meg gyermekkel. A felesége e miatt nagyon búsult. Egyszer a mint az udvaron séfál-gata, arra ment két garaboncs diák s kérdék tőle, hogy miért búsul? „Hogy ne búsulok, mondá a királyné, mivel a férjem elmenvén hadaközörsre hét évig, azt hagyá meg, hogy néki ez idő alatt gyermekeket adjak.” A garaboncsok kérdezék tőle, hogy rózsá volna-e a királyné kertjében? Ő mondá, hogy igen. Ezután a kertbe vezették, megszárgalták vele a rózsát.

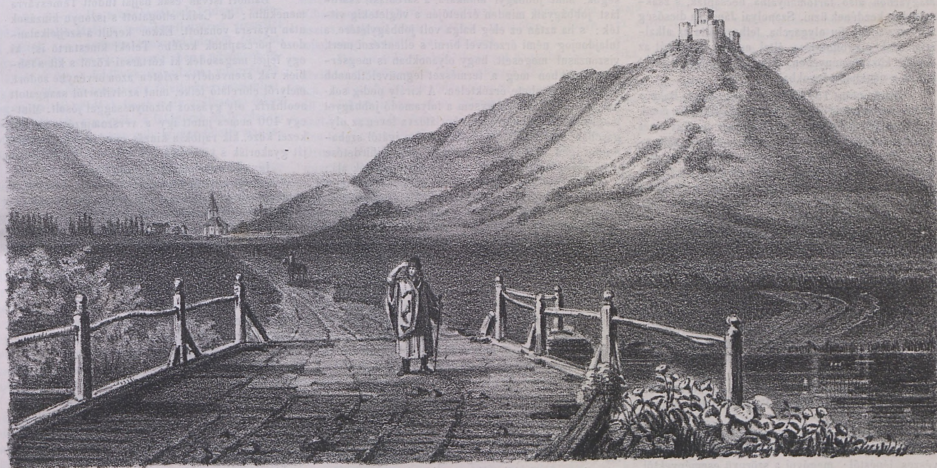
Rövid idő múlva gyermeke is született, de csudálatos, hogy egy napos korában már fennült. Mivel gyermekét keresztelek: Virág Józsinak, ezen a virágból lett. Mikorára az apja haza jött, olvasni s tudott. Meglátván az atya, hogy

már a székben is ül, megakarta ölni haragjában, hogy mitféle gyermek az? A feleség sírva, rimánkodva léte, hogy ne bánland, — „mert, ugymond, ha gyermekem nem lett volna, engem öltél volna meg.” A gyermek ezután felnévedkedett a királyné pedig meghalászott. Virág Józsi elment házasodni, — Világ szép lányát ötvenni.

Miután ment megdögélt hetedhét országban túl is, — talált egy üveghegyet, — de ezen az üveghegyen átmeneni nem volt képes. Találkozik egy emberrel, ki így szólott hozzá: „Ösmersz-e engem Virág Józsi?” Ő pedig felelé: „Honnan ismerlek, midőn sohasem is láttalak. De te, hogy ismerlek engem?” „En jól ismerlek, felele amaz, engem Fegyveres Márknak hívnak. Tudom miaragban vagy, de ezen üveghegyen másképen át nem mehetsz, ha csak én velem nem jössz.” Főbe üték a lovat, a melyen Virág Józsi jött, s tovább menve, találák egy főföt, melyet Fegyveres Márk megraggott, s lett belőle egy paripa, erre most mind a ketten ráültek, s átmentek a hegyen.

Mentek megdögéltek tovább, s találtak egy

arany várat. Abban lakott Világ szép lánya. Bementek osztán a várba; azt kérdezé tőlök Világ szép lánya: „mi járátba vagytok?” Virág Józsi ezt felelé neki: „Házasodni jöttünk.” Erre Világ szép lánya Virág Józsi nagyon megszerette, mert szép volt ám Virág Józsi is, és azonnal hozzáment feleségül. Most már hazafelé indultak, de Virág Józsi igen sajnálta otthagyni a szép arany várat, s mondá, hogy el kéne vinni ezt a szép várat? Világ szép lánya zsebébe tett egy arany almát, s ott volt az aranyvár. „De, mondá Világ szép lánya, nagyobb akadály is van még, mert a merre jöttetek, van egy kút, abban lakik egy hófehér sárkány, attól nekem nehezen lehet elmenni, mert nagyon leselekedik utánam.” Fegyveres Márk mondá „hogy majd megörzik ők!” Mikor a kútfél mentek, egy vén asszony leselekedik rájuk. A mint meglátá őket, azonnal fiát küldötte elő. A sárkány utánok szaladt, s Fegyveres Márk elhajította napnyugatra, de ez nem ment bele a földbe. — Virág Józsi pedig elhajította napfeljöttre, de ő lement a földbe annyira, hogy csak a kis uja látszott ki.

Torna.

(L. szövegét a 242-dik oldalon.)

Azután Fegyveres Márk elindult keresni Virág Józsi: hét esztendőig kereste, míg meglelte. Ekkor a kis újját megrugta, s mondá: „Kéj fel Virág Józsi, jer menjünk vissza.” És elmentek ők ismét vissza a sárkányhoz, mert ott volt Világ szép lánya. A sárkány épen nem volt otthon. Azt mondá Világ szép lánya: „Menjetek innen, mert ha előjön a sárkány, okvetlen a halálját vagytok.” Ekkor Fegyveres Márk megrugta Virág Józsi, s lett belőle egy rakás zöld torna levél: ő pedig vált egy kis egérnek. Oda bujt az ajtó megé.

A mint hazajött a sárkány, kérdezé Világ szép lányától: „Micsoda idegen büzt érzek? Mondá Világ szép lánya: „feküdj le kedvesem, nincsen itt senki se, de hogy is lehetne, hol még a madár so jár!” Dőre le szokott feküdni a sárkány. Volt egy kigyója, ezt Világ szép lányának mindnapan 2 óráig kellett egy más szobában, az ölben tartani. Abban a kigyóban volt egy skatulya, abban a skatulyában volt: három darázs, abban a három darázs-

ban volt három-három csepp vér, — az volt a sárkánynak az ereje.

A kis egér, midőn a sárkány elaludt, bement a kigyóhoz, felhasítá, s kivette belőle a skatulyát. A sárkány minőjárt nagy beteg lett. Fegyveres Márk bevitte hozzá a skatulyát, s így szólott neki: „azonnal végeid lesz.” A sárkány sírt, rimánkodott, hogy legalább enyét hagyjon meg a darázsok közül. De ő mérgeben mindent kifacsaríta. A sárkány erre tüstént meghalt, s ők hazafelé vették útjokat. Utököben Világ szép lányának fia lett, elneveztek: Virág Jánosnak.

Most lassabban mentek hazafelé — hét évig. Az öreg király elibök küldött egy pejlóvat. Mig azt eldérték volna, mondá Fegyveres Márk Virág Józsinak, hogy a rubját adná át, és az ovébe öltözök; mert valami baj fog következni. Elérték a lovat. Virág Józsinak mondá a kocsis, hogy ülne fel a lóra, mivel azt az öreg király azért küldé, hogy megsajnáta. Fegyveres Márk mondá: „ül fel te rá, mert én nem tudok lovagolni.” Felelé a kocsis: „én

nem ülök, ül fel te, neked küldte azt az öreg király.” A kocsis nem akart felülni, Fegyveres Márk pedig fellökte rá — haragosan. A ló olyan tüzzé vált, mint egy nagy csőr, s a kocsis beleégett, ők pedig tovább mentek ismét.

Mikor hazazértek, a király nagy örömmel ment elébök. Fegyveres Márk csak mindíg Virág Józsi ruhájában volt, annak a képiában, Virág Józsi pedig szolgárábba. A király mézes borral kínálta Világ szép lányát. Fegyveres Márköt pedig mérges borral. Ő pedig kiönté azt. A király erre nagyon megharagudott rá, bevezette pénzes szobájába, megmutatta neki a sok kincset, s egy kardot adott a kezébe; ezek után az udvarra mentek. Így szöött neki a király: „ha a karddal nyakamon fogsz találni, akkor kincseimet neked adom, ha pedig nem, akkor isten köbsóványnyá fog teremteni!” Fegyveres Márk a királyt nem találta meg, s isten azonnal köbsóványnyá teremtette.

Miután aludtak, azt álmodá egyszer Virág Józsi, hogy ha gyermekét meglétné, s vérével megkenné

a kőbákvány, még kétszerte különb ember vának Fegeveres Márkóól, mint volt. Megmondotta ez az öreg királynak, de az nem egyezett bele. A kis fiu, midőn egyszer a kőbákvány körül az udvaron jázának, megfolyott az orrát a köbe, s az orra vére azonnal elkezdett futni. Fegeveres Márkó felszólalt, s kiáltotta Virág Józsi, mondván néki: „jőj hamar, hogy éj tányért, erszed belé a vért a gyerekek orrából, elegységd fel boreccelt, kenj meg engem vele, s különb ember leszel, mintha csupán a gyermek véreből kintre volna be.” Virág Józsi ugyt, szt, s örömköri egyszerre különb ember lett Fegeveres Márkóóól, mint volt. Ezután holoogan éteké mindnyájan, egész mostanig, ha meg nem haltak.

Közlő O—th L—s.

Haának multjából.

VIII.

A Dózsa-lásadás 1514-ben.

1512-ben Szélim, Bajcsótörök császár fia, maga részére nyervén a jancsárokat, atyját segélyükkel trónjáról letaszította. E tőrkön trónváltási zavarakat a végekből basák fel akarván használni, Magyarhon aóst tartományaira besapattak, s szákmánylást kezdekének úzni. Szapolyai János, a dicsőség s híre végyő ifjú olygarcra, felhasználta az alkalmat, ezek megbűntetéséül által emelni fel magát az ország közelműlényében. Több szerencsés beütést is tett a végtartományokra.

Ezek után 1514-ben történt, hogy Bakacs Tamás esztergomi érsek s bíborkon, Rómába ment, hallatlan fényűzés által akarván ott a híveleket magára vonni, mert célzata volt pápának választani. De végyai nem teljesülhettek, mert pápává János bíborkon, Medicis Lőrinc fia lett. ő kárpátlásul a pápai követ címét s jogait nyerte meg Kelet és Észak minden keresztény tartományaira néve.

II. Ulászló király, a Szapolyai kalandjaitól félelemre kelvén, békét akar eszközölni az új szultánnal. E végett több rendbeli követeket is küldött oda. De addig is, míg válasz érkezhetik, agyódván, az országot s országát roszul ellátott végyákról mint, Márton kalocsai kanonoktól Rómába külföl, hogy Bakács által felszólalást sürgesse. Bakacs etől inditatva, s képezelésével szét s hín remények állmában ringatva magát, a pápától keresztbuzul eszközött ki a török ellen, minden követi hatósága által levő tartományokra néve.

Bakacs visszatért Magyarhonba a keresztbuzulával, de már ekkor a béke Szélimmel három évre meg volt kötve.

Mintegy az isten ujjá mutatkozik e tényben, — a békétötsében, — inteni a magyarnak minden vézés lépésűt; megvőni a szőryű eszeményektől, melyek később bekövetkezének. Mert akkor már el voltak hitvő a tűz-élelem a nemzet rétegeiben, úgy hogy épen csak egy megmondolatlann kéznek kelle lenni, hogy beljöek vetve esővját, lángba borítsák az egész országot, s beteljesüljön a költő szava:

„Borazást a főtöbretted országn,
Vészes a tigrisek foga,
Am mindemmel rettenetes,
Az ember, fanatizált diábol.”

De Bakacs Fehér-féle duhadól dicsőségéről álmodozván, — a nékül, hogy Hunyád lett volna mellette, — a dolgot nem hagyta annyiba. A bulát az országátban felolvasta. Nagy tetárszeres talált, s a városban halászi végyé, féktelenségű he szokott főurak nagy örömmel elfogadták. Ulászló — gyenge az előre hozott árnak eszelésünl, — csak földrészegyet szemekkel némán hallgatott. Volt ugyan néhány józanbaba, s előrelátóbb élme, kik a bulia kihirdetésében csak vést látták, de a nemlelő szövevényűk rajzán szentek a pusztában kiáltó szó volt. Az egyszerű feliratoszt s felkörösölt szenvedélyűk már nehezen lélhettek vissza, hogyha egy Telesi István — a kinasztort — mesteri logikája, okoskodásának féktelofságot, meggyőző ereje inti is el, prófétai látéksággal, az országnyúl, melybe rohamni készülnék.

Híaba volt minden szó, melyvel a nagy hazára, a dolgok állapotába melyében tekinthet, a hazára a keresztbuzul kihirdetéséből eredtek a há-

rokot ábrázolt. Híába az emlékeztetés a Mátyás halála óta elnyomott pórosztályra, mely vést borihogata az egész hazára, ha a kereszt bírtye által felgyótt fegevert, eszébe jutna zsarló, a gyűlölt nemesség ellen fordítani.

Itt is megtörtént az, minek anyyi példáját látjuk a magyar történelemben: meglőtt t. t. mentve az erkölcsi egyensúlyt, s igazolva áll a tétel, hogy mindig voltak e nemzetek el nem fejeztől hűtái kik s sület szenvedélyek pocsolyájából is napkint emelkedtek ki, mely tény egyszerűsind nemzattink elterelésűségára s ezeknek fenállására magyarázatul szolgál. — De ez alkalommal abból semmi haszon nem támadt a hazára. Még azon indítványt is elvetették Telesiknek, hogy zsedessék a buscúsert pénz, melyen zsidosokat fizethessenek. A keresztbuzul kiürítetteték, a tűzanyag, mely fejök fölött a levegőben volt elrejtve, meggyuladt, s ok már akkor tódulának ki a házból, midőn gerendái tűzben felelték recseget, ropogtak, s rájuk szakadtak.

Ugyanis a pórság Mátyás halála óta a lehető legnyomóbból állapottban élt. Szabad költözöközött jöngék a törvények védteké ugyan, de az urak a törvények eljárást jobbgayak fölött maguk gyökösöltn, nem a törvényszék betűjét, hanem önkényűk ösztönét követték. Pénzre lévén akkor inkább szűkségük, mint jobbgay munkára, a sarjolat, szarjolat, több jobbgayak minden érelőgét s végyéleteket vilték; s hűt szenvedélyek elzárta balga volt jobbgayok közöttük nagy őretzelbel bírnak, s ellenkezni mert, viszonzásul nemegyet, hogy olyankor is megsejtették, mikben még a természet legműveltelemben ember se lelete érzékelt. A király pedig sokkal gyávább volt, hogysém a folyamódó jobbgayt megvédhette volna, maga is korlátozva levén az olygarehik hatalmától. Ily kiálhatatlan igáltsá szabadtúl, igen természetes, hogy a bulia kihirdetésén után seregenként toltak a kereszt zászlók alá: s nem annyira a jutalmul élt büncösönd, mint az elnyomók önkénye alól menekülés reménye kecsegették őket. Kevés idő múlva Nagy-Vár, Kalocsa, Fehérvár és Pest, s más püspöki városok által ezenként hemzsegett a pórság. Vezérükül Dózsa György székely vétyé választották, ki nemrég Nándor-Fehérvárról egy török szákmánylást szedte megölt, s most jutalmát — nemsi emert, negyven telkes jószágot, aranylakot, — a tenni jött Buludra. Dózsa apr. 30-án szent-égyházban vette át a bakács kezűből a város keresztelű díszített fehér zászlót. Helyettesülést testvérét, Gergelyt nevezte ki a fővezérségre. Nevezeteseb általadogók voltak: Mészáros Lőrinc, cegldéi lelksű, — követlen indítój a párháborúnak, — s a szegyeiből nemesek s pörök közül: Bagos Ferenc, Aszalai Kecskés Tamás, Száleser Ambrus, stb.

A pörök értesülvén, hogy egy székely vítezőn a kurook vezére, meg nagyböl számmal toltak a kereszt zászlója alá: annyira, hogy uraik ebből csak hátrányt látván az épen folyamotban levő mező munkára néve, megilták nekik a keresztet táborhoz eszlatkozni. Kik ellenszékűlök parancsának, azoknak nejein s családján töltök buszjojokat, mindennemű méltalankodásoktól üzven vőlök, a magy ingerültséget s sok panszt szült az egybegyűlétek csoportjaiban. Ert a király s az érsek megparancsolták a Pest alatt váraköz Dózsnak, hogy több kurocot táborába fel ne vegyen, s haladéknél Nándor-Fehérvár alá induljon, hol a törökök már szákmánylást üznek. De a dolgot más fordulatot vón. Mészáros Lőrinc, — merész, hátározott ember jelleme, — kinek agyában már a pórság felszabaddításnak eszméje s villant fel, más papokkal együtt emelvőkörök a néphöz lázító beszédekot kezdtek tartani, hogy eleve maga a pápai követ pártólöknek címző mindazokat, kik a kereszt felvételét ellenezték, s az urk kiártású érintgettek. A pórság a nemesség hatalmasokosánsáról új meg új híreket vevén, kész lélekkel szivta be ezen anyagot, melyek egy nemzet szákmánylása rejtekek magokban romboló fergetegtek. Dózsa is új eszmék, új végya fölött el: az ingerült pörök rendelkezésére állott. Kitzette a lázadás zászlóját. A diühögő pör mint egy megsemmisítő, természetet, elrett széjeljipró folyam áradt szét táborából, a nemesek lakjaira tört, gyilkolván, öldösöven mindent, mi csak nemes, vagy nemesehez tartozó volt.

Bakacs megremélvén a hírek hallatára, átok-

kal süljt Dózsa s társait, ha a király parancsának nem engedelmekednek. De az átok gyenge szava szelől-moraj gyanánt hangzott el a körtör vány duló erejében, melynek nyomait villám s mennydörögés jelölte. Dózsa Száleser Ambrust pesti táborában hagyván, maga a többiekkel a Tisza felé táraz. Az országáténes panacsot adott ki a nemességnek, meggyökének, városoknak, hogy haladéktalanul keljenek fel s szussanak Pest vagy Temesvárra, a fővezér névezett Báthori István felé.

Néhány zászlóalj imitt amott észre is gyűlt: nevezetesen Pest alatt Bornemiszsa János s Tomori Pál s Zempléiben, Biharban, Havesében s több helyt mások, fegyvereseikkel, Bornemiszsa s Tomori Száleser táborát megtámadván, egy részét kegyelem ígéretekű, fegyverletelök bírták; a más részt pedig széjelverték. Hasonló sikkerek jártak el vidéken, kisebb pörpacsatokkal ütközvén meg. Dózsa, ezekre látván, hogy a gyakorlatlan s fégtelmen, fegyveretlen pórság, a jobban felszerelt, gyakorlottabb nemességnek sikeressen ellen nem állhat, állandó támpontot akart magának szerezni, honnan mőkődéseit zsidóságban vezethesse. E végre a szegedi erőseket támadta meg, de onnan visszaveretett. Ekkor Csánád alá vonult, hol Báthori István s Csáki Miklós, esznádi püspök egyesült hadát megverte.

Báthori István csak bajjal tudott Temesvárra menekülni: de Csáki általános s bizonyos kinasztort után nyársra vonatott. Ekkor került a szegediek általadogó pörpacsot kezébe Telesi kinasztort is. Ki egy fejejl magadoké ki kortársi közül s kit a többiek más szenvedélye szintén azon érvénybe sodort, melyről előrelátó lelke, mint szélvihartól szagazott aeoilásra, oly gyászos bizonyossággal jóslott. Mintegy 400 nemes jutott egy s vérszomjút egy pár kezei közé, kik rajtak a kinaszt minden lehető módjúl gyakorlák s kimerték.

Egy diadára elbizván magát a kuroc-vezér, lerveit hátározottabban kezdé kifejtetni. Leveleket küldözgett szét az országba, melyekben, a nemesség szórt mindemmel szítók között, nyilván hirdeté, hogy azok kiártandók, a földbírtokok a nék között egyenlő arányban kinasztandók: az országba 10 püspök lést választandók, s azt kormányozzák, minden melősség, maga a királyság is elterelőnd, a főkormányzat egy püspökre bízaván. Ezután Temesvár alá szállott s azt vőni kezdte. Báthori István, fölémben ellenszékűlök, a vítező Szapolyai s kinaszt fölyadomott, mondván, folyásje a hazajavára s kinaszt érelődben, eszadójuk magán ellenszékűsödésűk. Szapolyai, biztos alkalomát látva híveim emelésére, hajlott szavaira, s a Vaskapunát át, az ostrom másodiki hónapjában, a szorongatott vár védelmére megérkezett. A már önhűlt, s így megmondolatlanná lett kurocvezér, még phenéss nem engedte neki, megtámadja; de sorsa élerte. A jól fegyelmezett s fegyverzett nemesek sereg széjelvére a jóval nagyobb számú, rendetlen tömeget: iszonyú megszárlást törték. Sokan a Béga s Temes folyókba veszték. Lőrinc pap megmenekült, Dózsa maga, Gergely testvére is, s több cinkosával együtt elmentek. Nem ismertek a legyőzötök íránt kíméletet, mint előbb a pórság nem ismert. Nők, gyermekek, kiket a pörök, hogy azok haragja elől megvédjék, a táborba magunkkal hoztak épen ázáz diúk áldozatjái lenének, mint a kik a lázadás tényleges eszközei válnak.

De legizonyosabb s egyszerűsind legtellemenyesebb volt a kegyetelenség — nemcsak most itt, hanem általában, talán az összes világtörténelemben — a Szapolyai táborában.

Hosszu tanácsok után horasztól nemet látták fel a halálnak. Mintán Dózsa s 40 farszt több napig fejezték, a kuroc királyt víz vastornáa illették, hezért tüzes vaskoronát öltözt, vastfogókú csiposdtek a már felis elült telmet s farsái, az élyen semmí elalatták, rábocsáták, izlejkék meg, mielőtt az áruló husa. Dózsa mindent azon fenségek léleknugyalommal tűrte, mely egy valódi hő minden teltekké méltó koronájul szolgálhatna, s őtiben, ha még oly fekeke teték undokiatján s lövetlen életét, a hőkök eszejéve avatja. Egy jákjáltás nem lebeztent el a jószág, az jódség, fájdalom egyetlen torvonása arca.

Szapolyai, egy jellemző népmonda szerint, e tetete óta nem léphetett az ur utárá elébe a lázadás felmutatósákor, a nékül, hogy mint azt a szűl mélt-

lan, el ne vakult volna egy pár pillanatra s csak két év múlva, anyja s nővére jószág eszekeledetei által szabadult meg a csodás büntetésől.

A pöráség nem sokáig tartotta fön magát: mindenint szétverettek s lefelett jobbra kevelenkedéssel, csak néhol kiemeltek. És így szakadt után a kurucbáborának négy hónapi szörnyü dúlás után — melyben mintegy hetvenezer ember használatalan elporolagvott vége kiált föl az erdőre, vagy föld alá talánytevő sorsozbe: mért kellett nekök kiöntatniok? Erdőmentesülent elfolyni egy baleszmérfé! Az ezután tartott országgyűlés lecsujtotta a jobbjószágúttól századokora mintegy megtagadván emberkítették. A szabad közközdés nekik megtiltattott; hetenkint egy napot szőlőkön küteleztek, évenként egy aranyotirt fejadót fizetni sz. Továbbá püspöknék vagy érseknék közölök senki sem választatható; ha valaki választottat, tizedet neki senki sem tartozott fizetni. S mindez nemcsak a jelenre, hanem a messze jövőre is szólt.

Zálnoki Sádor.

A népeket jellemző növények.

(A — 6 — s). Ha a növényeknek földrajzi elterjedését s eloszlását a természetbúvárak vizsgálát alá vették, ez rendszeren azon tekintetből történt, hogy kitűnik azon viszony, melyben a növények találattak az egyes földövek, éghajlatok, világárség, vagy a különféle tengerrizszi feletti magasságokban. Megvizsgálták például, hogy mely szélességi fokok belől találattak a pálmák, a földgömb mely részéin tenyészik a szőlő, vagy mily tenger feletti magaslatozónál ék a havasi dúrák.

Itt mi figyelemünk arra irányozzuk, hogy micsoda viszonyban állanak a növények a különféle népekhez, azt vizsgáljuk, hogy a népek közöl mind-egyenek e eredetiileg mi jutott osztályrésztül, s mely növény játszik azon nép életében fontos szerepet.

Ama szerencés éghajlat alatt, a fordítottok belől levő Csendes tengeri szigeteken tenyészik a k e n y é r f a, Oceania lakosainak legfontosabb tápszere. E terelvény, szőp lombosok gyümölcsöt terem, gyümölcsje nagyon lisztesek, ha megfőztetik úgy izelenek, mint a bukenyér. Három fa elegendő arra, hogy egy embernek nyolc hónapon keresztül folyvást tápot nyújtsön, ennyi ideig van rajta tüdőssze, s gyümölcsje folytonosan érnek. Az év több részében azon gyümölcsökön eszik, a melyeket vermekbe tettek el, s bizonyos körökbe hoztak. Itt, a mint Cook írja, igen könnyü kinné-kinek gondoskodni magáról és családjáról, mert hogy az egész háznépek élmele legyen, csak 10 ily fát kell utolniti. Azonban e fának más alkalmazása is van, csonakokat s egyéb eszközöket farganak belőle s a rostjából szövetet készítenek.

Oceania más részéin, leginkább az alacsony korall-szigeteken, fontos a k o k u s p á l m a, s ezen fa gyakori még az Ázsia s Australia közt fekvő indisztesztoporokon s India partjain. A törzs fát ad, a gyümölcs a mandalafélé manggal olajt és tejet, a gyümölcs héját edénynek használják, rostjait megfontolják, leveleivel a lázakat fedik, sőt a kokuksupalmából még pálmabort s pálmákat is nyerhetnek.

Uj Seelandon jellemző az u j s e a n d l e n (Phormium tenax). E növény levelei hosszú ímron rostnak és sokkal többet érnek a mi lenünk s kenderünk rostjainál. A benszülötték ruháikat, köteleiket, színrizszokat mind ebből készítik.

Az indiszteketen lakozó májaknál jellemző növények főleg a következők füzése: a s z e g f ü z e g, a s z e r e c s e n y d i, a b o r s és a g y ö m b é r, de ezek most nagybőrrá közősek Indivál.

A kukoricá ereitelleg az amerikai népeknek jutott. Mirelőszét Peruban nagyban bírték, s még pedig a tenger szeme felett meglehetősen magasságban; az inkák (fejedelmek) azt templa mellett is, a Titicaca tó egyik szigetén, 12000 láb magasságban a tenger szeme felett nagy gondall tenyésztették, hogy a napistenek áldozatát vitelhesék, s hogy az ott termelt mag az egész nép közt kiosztassék, mert egyetlen egy a templom mellett termelt magzsem beces és szerencsétlőző

tárgyak tekintetelt. Még Észak-Amerikában is tenyésztettek kukoricát az európaiak odamenelele előtt.

Más, mégpás ajándok Amerikának a b u r g o n y a, mely magas tájakon is megterem, s lisztizszi gumóban tápanyagot nyújt.

Mexiko fenszékén már az európaiak odamenelele előtt tenyésztették a m a g n o s y t, (Agave totatorum Zuccarini) a mexikóiak szőlőjét. Ezen növény a hazájában csak 8—10 éves korban virágozik ki, de ha a nagy virágot kifejejődik, rendkívül sok nedv ürönlök oda. A kifejlődés úgy gátoltatik meg, hogy a szivleveklet lemetzik s több hónap folytán napjában háromszor lecsupolják; ezen nedv forrásba hozatik, s az u. n. pulque itál lesz belőle, a mely kellemes savanyu ízzel bír ugyan, de kiálhatatlan pocsád szaga. A magueyiföldök, a melyek Mexiko fenszékén 6—7000 lábnyi magaslatozón vannak, rendszeren csak a 15—dik évben adnak termés. A termelés oly nagy, hogy csak három városnak (Mexiko, Puebla, Toluca), fogyasztási adója 1 millió piasztert tesz. E nem egy más fajának (Agave americana) levestrostjai ruhaanyagnak használtattak. Ezt föld Európában is áthozták, s itt aloe név alatt ismeretes.

Még magasabban terem, mint a maguey, szitnyug Peruban, mint Chiliben a roz s é r p a v o n a l t n o y, egy más jellemző növény a q u i n o a (Chenopodium quinua), melynek sok apró s igen lisztes magvai ezen tájakon, pörkölle s főzve mindnyak eldelületi használtattak.

De Amerika eredeti lakosainak nagyobb része, kivált az állföldeken, a földműveléssel még ismeretlen, s szellemi kifejlődésnek igen alacsony fokán áll; ezeken nineseknek is jellemző növényeik. Van azonban egy nép, a melynek létele egytelnyen vadon tenyésző növényhez van szorosán kötöttev. Az Orinoko folyó alsó táján az esős évszak idején a guaranok földe viz alá jut; ekkor ezen vidék a fíkon tartózkodik, mint a majmok; gyékényit fonnak a mauritius palma levelelyeiből, felakasztják a törzsek közé, beszárazók, s tüzet is gyujtanak rajta. Elelmük a fa gyümölcsöiből áll, nedvöböl pálmabort készítenek és ságoféle belőlök kenyeret.

Forduljunk Afrika felé; ennek északi táján, valamint északi Árádiában is nagyredelmű, korábban növényi homokpusztaság terült el, a melyen a kőb arakok fő-fő kinsse a d a t o l y a - p á l m a. A Jözületti sok gyümölcsöcs élelmet ad embernek, lónak, tevének; a törz jó tűzelőszere, a levelelyekek s levelekek különbözőkéfé megfontattak.

Arabia déli részén és Abyssiniában jellemző növény a k á t é — ez adja az itt lakó népeknek közönségese itálét.

A h a n d o k név növényit is nyertek, a r i z s t és a p a p o t o t, amaz nyújta a mindennapi csaknem kizárólagos élelmet, mert e nép nem él bússal, — amaz adja szinte csaknem egészen kizárólag az egyetlen rüha-anyagot. A természet ezen adomány nélkül a rüha el nem lehetne; rizs-rizs-termes rendszeren éshéget okoz.

Könnyű red akadni a kínaiak jellemző növényére, ez a t e a c s e r j e, mely oly itál nyújt, hogy pótolja a szőlősé vidékek borait, s északi Európa serét és szeszét.

Azon népeknek, a melyek nyugati Ázsiában és Európában laknak, eredeti és jellemző növényeik a l u z a, á r p a, r o z s és z a b. Ezek és közüttük föléje a buza, a földművelés főitárgya, s a népségök fő élelme szere.

Déli Európában s nyugati Ázsiának a Középtengerrel halátros táján nevezetes és jellemző növény az o l a j f a, mely nemcsak a világításra hasznos olajat adja, hanem emek termése pótolja a vajt. Ezen tájak adományaihoz tartoznak a s z ő l l e g is, a mely 30—35-ik szélességi fokok közt nagy területeken tenyésztetik, s a belőle készült itál nevezetes kereskedelmi cikk.

A lapföldökön nines jellemző növénye, ha csak az í r á m z s z o t i annak nem tekintjük, minthogy ezen zuzmó főitápszere az iranginnek, a mely ott házi itál.

Ezen kis rajzban a növényeknek csak eredeti megoszlására voltunk tekintettel, viszonyitva a népekhez, ámdé ezen megoszlásban nagyiszervi változások történtek, s a mostani viszonyok igen különbözőek az eredetiektől.

A közelebbi vizsgálattól kitűnik, hogy csaknem egyedül a kaukázusi faj maga hozta létre eme

változásokat, s hogy e változások a haladó kulturál karöltve haladtak. A kaukazi népek, s mindekefelett az európaiak lassan-lassan saját lakhelyeikre plántáltak itál, a többi népfajok jellemző növényeit. Elhozták Persziából a keserű, a cseresnyét, mandolát, díszbarackot, szívt, Kínából a sárgabarackot és pererit; a Középtenger partjaira vitték a rizst és gyapotot, áthozták Amerikából a kukoricát és burgonyát, a melyeket most milliók táplálkoznak, s a melyeknek tulajdonitottak az, hogy rozk természetesen sem lehet nagy éshég, mint a korábbi századokban. Továbbá kiterjedt iparuk és kereskedésük folytán több iteleen jellemző növény birtokába jutottak, a melyek itál tenyészettek. Megvan ezeknél, s sokhelyt mindennapi használatra a kínai tea, az arab kávéja, s az indusz rizse és gyapota.

A kaukazi fajnak s különösen az európaiaknak még nagy volt a jellemző növények viszonyának megváltoztatásában a szerepe az itálak alapított gyarmatokban. Gyarmataikká bevitték nemcsak saját növényeket, vagy azokat, a melyeket már másáshonnan hazájukban meghonosítottak, hanem mitán más éghajlatok alatt is tetemes földeket elfoglaltak, ezen elfoglalt vidékek növényeit is, a melyek Európában nem találtak kedvező éghajlatra. Így azon helyekre jutottak, hogy körülírték megkatt majál minden nép jellemző növényeit. Most már az európai gabnak egész Észak-Amerikában nagy kiterjedésben tenyésztettek, Mexikóban, Dél-Amerika fenszékén, Chiliben, Dél-Afrikában, Ausztráliában, a mérsékelt öböl, s Van Diemenslandon; a szőlő Madéirán, a Kanári szigeteken, Dél-Afrikában s Dél-Amerika magasabb táján, a rizs és gyapot rendkívüli terjedelemben Észak-Amerika melegb részében s Braziliában; a kávéja s kukoriká Nyugatindian és Braziliában, szerencsésen és szegfű íze de France, Bourbon és más szigeteken, thoz ültetvényezés kezdődött Braziliában, Jáván s Indiában. Ausztráliában pedig az újsealandi len természetik.

Még más oly népekhez is vittek az európaiak jellemző növényeket, a melyek az még tudták becsülni. A Csendes-tenger szigetjeire több európai s tropicus növényeket vittek itál, a melyek ott korábban nem ismerettek, s melyeket most a benszülötték tenyészettek; az amerikai és lakosaink maradványai Peru, Chili és Mexiko fenszékén európai növényekkel táplálkoznak; a népek Afrika nyugati partjain, az európaiaktól nyert kukoricát, búzát s más amerikai növényeket szítétre tenyésztik. Ellohan vajmi kevés az a változás, a melyet többfaj itétek előtt Az arabok, igaz, a gyapotot, eukorindát, kávé s datolyapálmát tenyésztették, (a törökök némely földművelő), ám de ezek is a kaukázusi fajhoz tartozók. Úgy látszik, hogy a kínaiak Indiából szereztek a gyapotot, s a japániak Kínából a teát.

Téht az európaiak, nevezetesen az észak- európaiak valának azok, a kik még tudták szerezni vagy hazájuk vagy gyarmataik számára más népeknek jellemző növényeit, míg az 6 tartományok, kivált északi Európa, jellemző növényekben vajmi szegény, mert mind azon fontos növények, a melyek ott most nagyban tenyésztettek, csak meghonosítottak; a kel, a répa, a muros s a spárga, a melyek valószínűleg eredetiek, a kevésbbé jelentékenyek közt tartoznak. Epen ezen körülményben s nagy szellemi túlmólyosság az európai nemzeteknek s az egy példa red, hogy a szegény ember gyermeke felirúzza dús tehetséggel, iparral és szorgalommal nagyobb jólétre emelkedhetik mint a gazdag örökös.

Nem tudom, találkozik e olvasdím között csak egy, a ki ezen áldozásban a természet részének látna agyállyt kelthet meggyorandósát, vagy attól tartana, hogy a szerint a mint a népek egymásnak tulajdonitak kölcsönösen elsajátították, a földgömb és lakosai mind jobban és jobban közelítenek bizonyos utató egyformasághoz. Itt-ott lehet néha nagyban hallani ilyes-nyilatkozatokat; a melyek szent hallani olykor-olykor, hogy napozott gyerekek az utirajzokban az érdekesnél érdekesebb táj- és népmisért rajzok. Nemcsak Európában tint el sok korlát, különfélésség, tarkizást, úgy egy péld. most Moszkvában valamely társalgó terebbon, könnyen Párisban képzeltetik a melyek az ember; hanem ama vonzó tollirások is, a melyeket az első földkörúti hajózárok

Csendes-tenger szigeteiről s lakosairól közzé tettek, ily tudósításoknak adtak helyet: ezen vagy amaz sziget lakosai európai módon élőközködek, hajókat építenek, iskolákat alapítanak, hol a kölcsönös tanmódor divatozik s új templomokat építenek. A Himalaya magaslatán 7000 lábnyira a tenger felett, a hol néhány év előtt még a szűz természet volt csak szemlélhető, egyedül s fáradva, ilyegye egyalagó hindu záródokoktól látogatra, ott most (Japantól szerint) a simai furdóné 60 európai módorban épült lakház van. európai fogatok láthatók, selyem harisnyóban európai módon szolgál a családés s a francia porszót és a rajnai bort isznak. Kévéssel ezelfőt még Ausztráliában a természet fő állapotában volt, a vadak a fejlődés legalacsonyabb fokán állottak, néhány lellégő ág adott nekik védelmet az időjárás viszontagságai ellen, a tengeri kagylókkal táplálkoztak; ott most európai modoru város emelkedik, szállodák, kávéházakkal, olvasó termekkel, lövésszekkel.

Kiszámíthatlanok mindazon előnyök, a melyek az emberekre a népek közt megelénkült közlekedésből háramlanak; ezzal körülve halad a miveltség is, és pedig nemcsak az anyagi jólét, hanem a szellemi élet tekintetében is, s ez a haladás bizonyára elég ellensúly arra, hogy legyőzve a felelti bánatunkat, miszerint az egyfomaság gyarapodik. De bizton állíthatni, miszerint a mivelődés távol atótlól, hogy a népek közt egyfomaságot idézne elő, sőt inkább feloldá a megszaporodott nemzeti különfélésegeket, aránylatokat.

Nem szabad felednünk azt sem, hogy a kultúra által sok szellemi erő felélesztetik, a mely azelett szunnyodott, s hogy egészen új viszonyok keletkeztek; de a felébresztett szellemi képességek nem ugyan azon egy módon fejlődnek ki, az új viszonyok nem maradnak mindenit egyenlők s e szerint egyszerűre az egyfomasággal (a mely hogy bizonyos tekintetben csakugyan terjed, tagadni nem lehet) egy sereg új változat is áll elő, melyek a korábbiaknál sokkal felülmulják. Ki vonhatná példának kétségbe, hogy sokkal nagyobb különbség uralkodik az angol s a francia nép közt mint a mozarabi-quei s gvineei néger két, vagy mint Braziliának különféle vad törzsei közt.

(Schouw után.)

A fölvilágosodás irodalma Angolországban.

(St. M.) A testnek egy porszeme, a szellemnek egy gondolatja sem mulik el haszon nélkül. A föld száz idő sokat temetnek el, de nem örökre, s midőn megjő a kor, lábnyalul a levegő: kikél a csirában, mi a mélység melegében életre gerjedt, s mi az éjszák sárgyában villant meg, azt késő monák tetté, testté féltetik. Örök rendületlen folytonosság uralkodik, mint az anyag, egy a szellem világában: nincs agrás, rést nélküli úr: léonszem léonszemhez fűződik titkosan, önkénytelenül; hol az egyiknek vége, kezdődik a másik: az élet halál, s a halál élet. Az ősszes szellemi törekvés egy, s azért sikerdús eredménye: a gondolat is közzé s, nem ezen, nem azon ember; nem ezen, nem azon száradé: az ősszes emberiség, a multé, a jelené, s a beláthatlan jövőé. Csak folytató, nem kezdő, csak

kély, s részök az általános mivelődés terjesztésében s elősegítésében, nem megvetendő.

Ezek, mint a vakandok, melyek homályban végzik munkáikat, keresztül túrták, hasították a földet, hogy fogékonyá tegyék a jövőendő befogadására. Es e föld kemény, sziklás vala, minden barázdalvágás száz akadályra s hátrányra talált. A vallás, mint szigorú büntető, az ősszes életet s viszonyait megfegyél minden terdekességét, minden szabadon mozzanatot már támasztásban hitvesekbe vert. S csak miután ezek meg valának törve: miután egy némely őrtás elme szembé mert állani megörögzött százados balvéleményekkel, s mérész kézzel megvonnai a határt, a vallás s az élet, a hit s a tudomány között; főleg pedig miután a természettudományok terén tett nagyszerű felfedezések és föltalálások által a tudomány s az élet mindinkább közelebb hozottot egymáshoz: valóban nagyszerű szellemi mozgalom fejlődött ki, mely csakhamar a társadalom minden rétegeit áthatolta. És ez a fölvilágosodás korszaka, melyet rövid vázlatban fő phasisában az olvasóval megismertetni fő céloim.

Anglia volt az ország, hol a fölvilágosodás első gerjedő csirái megérellettek. Newton nagy felföldözései és Locke értelmes tapasztalati bölcseslete az előradó új-eszméknek biztos támpontot s vitor életerőt kölcsönének; a Stuartok megbukása által pedig a polgári s vallási szabadság alapított meg. A biztos és kifejődött államszerkezet, s amaz egyszerű és szv vallás, — mely deismus név alatt csaknem minden körben érvényre emelkedett, — csakhamar ragyogó mintaképül szolgáltának a többi nemzeteknek.

De bár mily nagyszerűek, bár mily kecsger-

teltek voltak ez új eszmék, aliba birandot volna azon világhódító erővel, azon gyökeres befolyással, ha Franciaország át nem kölcsönzi azokat, s tovább nem közevlti az ősszes civilizált Európával. Találón mondja erre vonatkozólag a nagy Macaulay: „A francia hadalom az angolnak idővel az lett, mi Aron Mózesnek, Franciaország tolmács lón Angolhon s az emberiség között.”^{*)}

Mily általános eszmecseré, mily mozgalom, mily haladás a ébredés mutatkoz minden irányban ép az előbbi szellemi lendület következtében, a XVIII. század történetének egyik fő lénypontja, melyek támogatva voltak egyes valóban nagy férfiak által. Ott vannak a Nagy Frigyek, H. Jóg-

*) Macaulay Walpole fölött.

Simonyi Antal.

(L. szövegét a 242-dik oldalon.)

munkás nem teremő minden jelen emberiségé; tovább építi s emeli, minek durva talpköveit az elődök rakták le; nincs megállapodás a munkában, habár szünet; nincs befejezés, habár vég; nincs porlatag omladék, habár rom: ez az emberi szellem, ez az emberi mivelődés története.

Váltak századok, — s a történet csak emlit fel, — melyekben általános tepedés látszott az ősszes szellemi törekvészekben; mások, melyekben scholastikus szűrszálhasogatások, természetlen transcendentális vitalizások s rendszerek, vallási s hitbeli erebretések fő életfeladatukká lettek egész korszakoknak a lángelméiknek. De habár e férfiakat s tömételnen műveiket a feledékenység pora rég ellepé; ha csak szánakozva vonitunk vállalat annyip elparzolt teltségére: érdemök azonban nem ese-

zsefek, Pombalok, Pascal Paolík, Struenseek, Beccariak, Filangierik, Tanucci-k, Campomanese-k, s többek, kik mind a közügyek vagy a kormány élén állva, kisebb nagyobb mérvben észszerű hasznos újításokkal akarák alttalvaikat boldogítani. „S így — mint Schloesser*) helyesen jegyzi meg. — azon különös látványok vagyunk szemtanúi, hogy fölülről történék az átalakítás, mit méltán monarchikus forradalomnak nevezhetünk.”

Szép, termékeny idő volt, hol mindenütt fölkelni látnák az ész óriásait, kik mintegy szellemi rokonosságban átöröklik egymástól a világot, az igazságot, s a lankadatlan erőt, hogy értők

*) Geschichte des XVIII. Jahrh. Fr. Chr. Schloesser.

harcoljanak, s a sinló emberiségnek azokat épen, s meg nem fogva átadják.

Ott a holland Spinoza s Bayle, az angol Newton, Sidney, Milton, Locke, a Toland, Bolingbroke, ott a francia Voltaire, Montesquieu, Rousseau, D'Alembert, Diderot s az encyclopédisták; ott végre a német Klopstock, Wieland, Lessing, utána Winkelmann, Herder, s a tiszta, mély költői alakok: Göthe és Schiller.

E három nemzet termékenyítő, s főszereplő volt a fölvilágosítás e korszakaiban; s a többiek — mint egy jeles történész mondja — „csak elfogadói s utánozói, sohasem vezetői s megállapítói a művelődésnek.”

S minthogy mind e mozgalmak kiindulási pontja — mint már mondók, — Angolország vala:

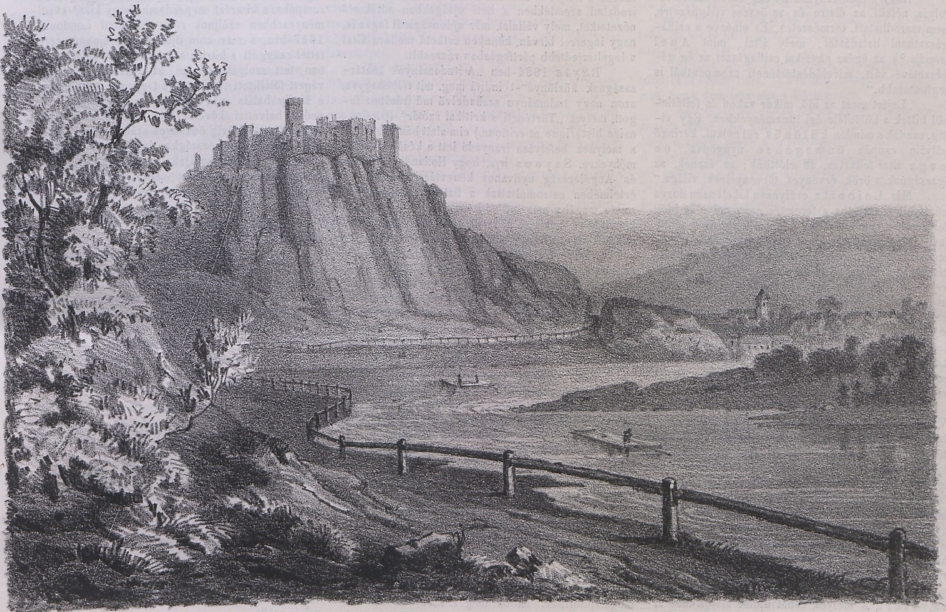
mindenek előtt ennek irodalmi tevékenységét fogjuk bemutatni, rövid vázlatban bensőséges összefüggésben, a XVII. század elejétől, mint az ébredés korától a közel mulgig, fõntartván magunknak későbbi cikksorozatban hasonló módon a francia s német irodalmat ugyanazon időből fogva, egymáshoz való kölcsönös viszonylatukban megismertetni.

I.

Az utolsó Stuartok kora.

(1690—1688.)

A puritán villongások előtt, tehát a XVI. és még a XVII. század elején is a classicismus Angolországban általános pártolásban részesült. Ismeretes, mit tett Wolsey bíbornok a latin s görög költők felélesztésére, mennyire tündöklött VIII. Henrik a ré-

A sztrecsnói várrom.

(L. szövegét a 242-dik oldalon.)

giségben alapos ismeretében, mily jeles latinságu leveleket írt Mária, s Szokratesnek mily szabatos fordítását bocsátá közre Erzsébet királynő. De midőn a véres vallás s polgári háborúk az egész társadalmat csaknem alapjaiban megrendíték; e tanulmányok végkép elhanyagoltak, s a körülmények szorongatásában, s a viszonyok veszedélyes bizonytalanságban a művelődés is gyakorlatiabb, életrevalóbb irányokba szorítottak.

Napier 1614-ben az arányszámokat, (logarithmus), Harvey Vilmos 1619-ben a vérkeringést fedezte föl. S e szerencsés kezdeményezések nagyszerű jövőt nyitnak a kísérleti tudományoknak, arra indítván néhány jeles férfit, egy Wallis, Boyle, Wilkins-t, s többeket, hogy kölcsönös eszmecserére, érintkezés, s a tudomány iránti tiszta vonzalomból egy kis természetudo-

mányi kör alapítsanak. E kör szerény mérvekben „the invisible college” (láthatlan gyülekezet), név alatt Gershamban 1645-ben meg is alakult, s csakhamar ama nagyszerű londoni „Royal society”-vé (királyi társulat) nőtte ki magát, melynek fõirányában, sikerült mûködése szerzett érvényt s altagédist a kísérletnek olyannyira, hogy annak tanulmányozása s ismerete valóságos kórrá lett. „Papok, jogászok, államférfiak, nemesek és hercegek emelik Baco bölcselétének érdemét, — mondja Macaulay. A költők nemes versennyel egy szebb kor küzedtét jósolják s énekelik; a gentleman iszonyu tudományával büszkékedik, ha a távesérről vagy a légszivatýról tud valamit mondani, és a bolygók seregében zárándokolnak a kísérleti terembe, hol a delej csakugyan vonzza a tít, hol a légy óriásnak látszik, s hol több más csodát mutatnak a tudósok.”

Fõfödézés, fölfedezést ért, egyik a másikat kiegészíti, segíti, mit Hollandia Huyghens-e a mérhelen világról s arányairól állit, az angol Fook, Halley, Flamsteed bizonyítják, s tovább fejleszlik; százak meg százak kebelében egy új, nagy kor reménye derül, melyben megnyílnak a természet örökös hallgató ajkai, s titkait elmondják a bannul emberi nemnek.

Es mit csak sejteni mertek, megtestesült. Fõllep Newton, fölsimeri a nehézség törvényét (gravitatio); s vele általános forradalmat idéz elő az emberi ismeret összes ágában. Mit a nagy Kopernikus sejtett, mit a sokat földözött, lángelmű Keppler állított, de bizonyítani hiába törekedett, miért az ősz Galilei békóba verve szenvedett, — Newton azt tisztán megérté, s bizonyította: meghatározta a keringő boly-

gók pályáit, és az állók helyét, megállapítja a naprendszer rendithetetlen törvényeit, s benne fölündk helyzetét s viszonyait és megfejté a hazörök változhatlan rend ltkait, melyeket a világról harmonioját képezik. S mind ez — csak a nehézkedési erő kulcsa által.

Fel lán fedezve a törvény, alkalmazva az összes természetet, fel végre a számványt, mely alatt ez alkalmazás lehetséges. Fosszu, fardóság észlelései eredményeit, melyeket az 1684-ik évben barátja Halley által megcsolt, s csakugyan föl is tntt üstökös még bizonyosabbá tett, előadta „Philosophiae naturalis principia mathematica” (A természeti bölcsesség mennyiségiani elemei) című nagy művében, mely 1687-ben először s csakahar másod és harmadikban látott napvilágot, s melyet Laplace, a híres francia physikus, az emberi szellem legnagyobb művének mond.

Hogy a tudományai így nagyszerű sikere befolyás nélkül az életre és az összes világrészre, nem maradtak, természetes. És előzve a csillagszabzsalban haladástól, mely által, mint Apell mondja*) az egész physikai állagszást az ég gépészetté vált, mivel először történeti szempontból is legfontosabb.

Lejrt most az idő, mikor vakon és feltelnlén hódta a különféle égi üneményeknek, egy viláig, eszték s minden különös ód nélkül, keringő pályán csupán önmagában nyugodva, ön maga által felartva, áll előttünk: az észnek, az igazságának örök érvényes törvényének világa.”

Már Leibnitz érelyesen kikelt azon durva nézet ellen, mintha a teremtés nagy műve az idők folyóamban romladozóknak, s azért újabb meg újabb javításokra szorulna. Így elvek, s különösen a természet homályában derülő nézetek szükségkép értelmében állottak az ő-testamentum teremtéstörténetével; s e körülmény annyiban birt nagy borderővel, hogy most a tudomány komoly férfiai is — nemcsak a Buckingham, Rochester, Mulgrave, Shaftesbury-ka s Stuartok más fesslelt éreány udvaroncái — hasonlónak az az uralkodó vallásnézetek, s így hívelő volt, hogy nonsokára a komoly célú vizsgálódást e térre is átvendik.

Es ez meg is történt. A mi iránt a nagy Verulamius Baconnak is voltak kétfelvi, miket azonban letelezethetlenn nyilvánítani nem mert, legelső tündeti fel Cherbury Herbert, ki mely föfogással s ritka bölcsészeti éllét két könyvben: „Az igazságról” s „A vallásról” — a már meghonosult vallási nézetek ellen sikra száll. Az első az ismeretelenség, a második a vallásnak kritikája. Mindkettő a legszorosabb összefüggésben van, s általános észvallást akar megapalintni. Hogy ezt elérhesse, mindenkéltől a velink született fogalmakról való tant állít fel. Velink született fogalmakról pedig azokat mondja, melyek iránt minden nép egyetért, s melyek tehát utolsó alapjaikban az emberi természetben sarkallatlan. Atvívén a vallásra is, csak azt akarja változtatlan igazságnak elismerni, mi minden vallásban közös, s így minden néppel es emberrel mintegy vele született. Így fö igazságot 5-öt állít egybe:

1. Van egy legmagasb lény; 2. élnyit tisztelünk kell; 3. éreány s jámborság és tisztelet kellékei; 4. az ember bölcses bűnét meg bűnözni; 5. a jó s rossz érdeme szerint megjutalmaztatik.

Hy mélyen az életbe vége nézeteit a bölcsészeti vizsgálódások is nagy jövőt ígérnek, s természetesen, hogy Herbert gondolkodása modora — még a politikai szavazatok is támogatva — nagy viszhangra s zszoros kövésre talat.

Halgatással mellőriz a tudós Browne Tamás orvost, az elhírhedt Burnett geológot, ki csekélyebb befolyású műveikben az egész művészi teremtést halomra dönték. De föl kell említenünk Blount Károlyt (1654 — 1693), ki Herbert nézeteit köztelében osztván, azoknak érvényét a legelősebb dialektikával vitatta, s többek közt így kiált föl: „Nem! nem akarok csodákra bízni, nehogy egy Simon mágus, egy pharaoi szemfényvesztő is

híhet kívánjon tőlem; egyedül vezetőm az ész legyen, s nem bukom el.”

De mindezen szellemi tsúsk csak apró csatározások voltak, egybehasonlítva azokkal, melyek ugyanevkor Hollandiában, a világ akkori legzabababb országában vívottak, melyekről, mivel Angolnban is lényegesen befolytak, ezuttal röviden meg kell említenünk.

Ott ez időben Spinoza*), a mely tudományt Bayle és több munkéll hungenatá dokidit. Az elsőnek „Ergüstostana”, még inkább pedig „theologico-politika” értekezése” nagy következtességgel védi a bölcsészeti s vallási szab ad gondolatot, s nem egyszer látzuk is meg az újabb kor tudósain is, hogy ügyesen használják azon fegyvereket, melyeket ő köszörült elcsész.

Ugyanazon cöl felé, habár más eszközökkel törekedtek Bayle, Le Clerc s más francia menekültek, de sokkal észszerűbb modorban. Ök inkább a népre akarván hatni, idészaki iratokban, irodalmi szemlékben s heti újságokban adták elő nézeteiket, mely vállalat, már újdonságánál fogva is, nagy ingerrel bírván, könnyen érthető modora által a legelősebbek pártfogásában részesült.

Bayle 1684-ben „A tudományok kizártságának kizáróké”-t indit meg, mit fölbehagyva, azon tudomány szabadalvól mit írdszóhoz fog, melyet „Történeti s kritikai szótár” (Dictionnaire historique et critique), cím alatt bmmá a világ, s melynek befolyása irányadó lett a későbbi fejleményekre. Sa you irja, hogy Hollandia, Francia és Angolország nyilvános könyvtárai a szö teljes értelmében ostromoltattak a hitalság által, melon szíva magába ama mű véde elveket, s így természetfelelet lett egy nagy jövőnek, melyben szabad gondolkodás, vizsgálódás s művelődési untl törekvés, órisi mérvben toltat a tudósok kamaráiból ki az összes népek rétegeibe.

Es Angolországban a kételkedő racionalismus már nagy hullámokat vetett. Ezen időben jött át a „Peehinker” (szabadgondolkodó), és Deist (istenhívő), de kijelentést tagadó), sőt hogy öket gyűlöletessékké tegyek, itt-ott az „Atheists” (istentagadó) né is.

Ezen merében bölcsészeti fejtegetésekkel a legszorosabb kapcsolatban áll egy, az utolsó Stuartok mozgalmas uralkodása által fölözöttet nagyleletű elvkérdés is, mely mélyen a népéletbe vágva, a legelősebbeknél tsúsk oka lón.

Értem azon eszmehecart, mely a „királyság isteni eredete” s a „népfélség” közt folyt, s mely még időnkben sincs egészen befejezte.

A legelső, kit közönségesen, de mindenesetre tévesen, az „isten kegyelméből királyság” védőféllőlhozhat: Hobbes Tamás († 1679). De ez sem „A polgár”, sem „Leviathan” című munkájában nem tünk ki, mert ő is — mint később Rousseau — az államot s a föl hatalmat szerződésen véli megapalintottnak. Midőn még t. i. az emberek természeti állapotában — azaz minden polgári törvény nélkül, farságosan kívül, — éltek, a féktelen önzés és az erő öntudata örökös harcokat szült, az azért önfentartásnak s békekívét, lemondva az egyekek szabad akaratukról, közmegegyezéssel e gy személybe (vagy fátóságba), pontosított azt össze, red ruházzván így jogalkat s hatalmat. Így, hogy ez az absolutismus, a legelősebbek vizsgálódásában, de hiányzik életereje, mert legitiimitásról sehol sincs szó, s így Hobbes királyia miben sem különbözött akármelyik népválazatosa főnököt. Milyen kérdi ezért Macaulay: „Mi elsősege van Stuart Károlynak Cromwell Olivér előt?”

De miről Hobbes érdemeltnél vadoztatik, annak valótl megkezdje Filmer Vilmos (1643 — 1674). Legnagyobb jelentőségű könyve: „Patriarcha, vagy a királyok természeti hatalma”, melyben azt törekszik behizonyítani, hogy az ember természeti és állapotában sem volt szabad, s hogy a király hatalom Adámtól Noéra, erőll fiaira, Abrahámra, a pátriárchákra, a népek idősbejike, (pres-

byter), s így le a királyokra szállott át. Szerinte tehát természetellenes, ha a népek magok választanak magoknak királyt, és bün, ha nélküle akarunk elleni, mert a királyság isteni eredetű, — mondja Filmer — nincs a törvénynek alávetve, melynél ő előbb volt, s azért, ha ellene vét, nem a népek, hanem Istennek felelős.

Viharos s heletti hogy így tan előidézzen. Kik egyi a hatalom részen állottak, isteméll, kik elleni valának, megvetéssel, de mégis némi agdlyal néztek. Egyes férték az anyag tartván, nehogy a halgatásosság befejezésnek azon tan győngyösekön tünjék föl, tudományos szavakalottsággal kezdőd az előfogatni.

Ezek között, minthogy benne az egész életláb szellemi ereje s tekintélye mintegy központotul, csak egye hozunk fel, és Leicester grófja Sidney Algernon, ki — mint leges Paulerünk mondja,*) — illetve a polgári szabadság szeretőtől, a népek jogaiért lépett sorompóba, s ki azért megérdemli, hogy kissé körülmelegesen szöjjünk róla. Született Londonban 1617-ben, s már kora ifúságában parajmó szerelteleit csügöttő a köztársaságnak. A rendület hadban tett szolgálattal után, az I. Károly elítélését végett föltiltott törvények tagja volt, s mint ilyen a király halála e lón szavazott. Cromwell alatt pedig helvetiai követté lett. Midőn a királyi helyrelelőt 17 évig anknéves számbízésben bolygott Olasz, Franciaországban és Svájcban, míg atya kövétével folyón hazájába visszatérni megengedték. Itt csakahar az oppositio egyet legkitűnőbb s szilárdabb tagja lett, míg 1683 évi, 7-én mint a Ryehouse-i összeesküvésben részes, a nélkül, hogy erő bebizonyított volna, a vérsápa hurcoltatott.

„A kormánykalt fejtegetései” című könyvében nem nyilat a köztársaság, de mindenütt a népfélség mellett emeli föl lelkes szavát, s Filmer fenntartásától biztos kátikával nyomtör nyomra követe, hiányos voltál fényesen mutatja ki.

Cook Jakab utolsó útja és halála.

(Forster után.)

1776-ban az angol parlament végzése folytán 20.000 font sterling (tízetett ki annak, ki a déli tengerből az atlantia északzi átmenetelt fedez föl) — ma e mellett még a földszarkas 10-nyira is képes közelíteni, a jutalmat 5000 font sterlinggel ígérték győbubitani.

A szavakalottat a vállalat élére az 1728-ban született Cookot szemelték ki, s mind Cooknak az értesésre jutott, a tett javaslatok folytán a meghívást elfogadta, s már 1776. július havában két hajóval — melyek közt a „Resolution” maga, a „Discovery” Clarke kapitány vezérelte, — a sik tengerre szállt.

Nov. 9-én hagyta el Capot, meglátogatta Új-Hollandiát, Új-Seelant, átvitelt az társas szigetrekt. Az év végén északfelé evezett, s 1777. március havában szerkeszen elérte az amerikai partokat. Majd félfélt vette útja a partok hosszában, az eddigi térképek hibáit kijavította, s később feltalálta Ázsia és Amerika közt a tengerriszt, mely északraletere vonult. Már vállalta céjaniál képzelte magát Cook, midőn hírtelen jégtörzások fogták körül.

Mivel azon híiben volt, hogy a sark felé százraz földet fog érni, az ázsiai oldalra fordult, célul tűzvéen ki a siberiai partok hosszában előmenetelt. De csak a 71°-ig evvezhetett föl, s innen vissza kellett térnie azon útra, melyet előbb elhagyott.

A visszatérés közben Cook sok népes és termékeny szigetet fedezett fel, melyeket Sandwich-szigeteknek nevezett el. E szigetek a keleti hosszban, 200°, az éjz. szél 22° alatt fekszenek. A szigetek benszerűllégi bekeszérése megemlékelté szigetek: itt akart Cook kitűnő földi szerelkek ellátása kijavítása, s a szükséges földmi szerelkek ellátása.

Mind a Resolution, mind a Discovery ezalatt

*) Bevezetés az éjszagtában. Irta dr. Pauler Tivadar.

*) „Epochen der Geschichte der Menschheit.” Apel. Jena, 1845.

megérték Ovaibai, hol Cook borogott vetettel. Alig történt ez meg, — így hosszú Forster, — midőn az Ovaibai sziget fejedelmének fia hajónk személyzetéhez jött, s a szokásos ünnepélyes tisztelgés után, jó indulattal kifejezendő, hajónkba lépett. Ajándékul egy sult díszpót, két kenyérgyümölcsöt, és egy veres tollakból összedíszített kápeny-tulot. Mi ezt viszonzni akartuk, cserébe tükröket, karkötőket, s más eszközöket adtunk. Ezután a sziget fejedelmének fia, kíséretével csónakainkba szállítva Cookhoz küldöttük.

Cook értővelőn a látogatásról, zenélve fogadta a jötteket, s kitelhető módon megvendégelte. Majd megmutatta hajói romladozott állapotát, kérvénygyújtva, hogy legénysége számára jellőjön ki egy darab földet, hol sátorait felülthesse, s legzsűkéségek eszökeit, készleteit elhelyezthesse.

A Cook szándékát megértvén, jellek által nyilvánította beleegyezését, de kijelentette azt is, hogy atyja nincs otthon, és még sziget fejedelmével harcol, s hogy tíz nap múlva fog visszatérni: azonban száljának ki bírán a szárra, s a mely helyre szükségök van, azonnal ki fogja szabni számokra, nehogy e miatt a benszülöttekől kellemetlenség szenvedjenek.

Igy megtörténvén az egység, a fejedelm fia kíséretével a szárra szállítottuk; itt egy darab eszűköt formaként fölött engedtek rendelkezésünk alá, a kijelölt szelket karantánl láttuk el, a melyben belül a bennlakóknak nem szabad menni.

Most mindent, mire csak szükségünk volt, a szárra hordottunk ki, műhelyeinket, sátrainkat, ábrócainkat, vitorláinkat, hajókötelineink, puskaropunkat, vizes hordóinkat, beszűtött hűskészleteinket, egy szóval, mit vagy kijavítani, vagy megszártítani kellett.

A bennlakók nagy számmal csoportosultak össze körülöttünk, s munkánk teljesítésében nagy háborogtak; sőt sokan lakásaikat is átengedték, hogy betegeinket ápolhassuk. Minden tőlük kitelhető módokon igyekeztek felhasználni arra, hogy legyenek elégedve velünk.

Következék nap reggel hat nagy, 30 evezős hajó költött ki, mindegyikben külön-külön hatvan emberrel. Midőn hajóinkhoz közeledtek, készen állottunk ágyunkkal, legényeink foglyokvezetőre, a kiűzött helyeken.

Az indokos száma percéről bőven növekedett, s rövid idő múlva több volt száz lakdará a helyszínen, nagyobbára hajónk körül állván meg. Az indokos száma meghaladta az ezeret, kik a helyet, hogy megtudniak volna, különböző jelkelt igyekeztek értesíteni adni, hogy jóindulattal vannak, s velünk esere-kereskedés akarnak bocsátózni. A vidéken termelt gyümölcsönmelből hoztak egyet-mást, ezeket európai eszence-besűkelt váltak.

A lirt esere-kereskedés rövid időt tartott, miáltal egy indus a tömegből köveket kezdett hozni a sziget felé hajítani. Cook parancsot adott az őrnök a honos vigyázásra; fél óra múlva a dobálás ismétlődött azon irányból, hol hajólegényeink közül többen faliásokon a hajó repedésének kijavításával

voltak elfoglalva. Rövid idő múlva azon indus, ki a követ hajónkra dobta, elfogottat, s Cook, a fejedelm fia, a főemberek, az egész tömeg jelenlétében, jó sort veretett az indusra. Ekkor annyira megrögzött, hogy rövid idő alatt, a hely színterén mindentjén elváltok; de még napnappal előtt visszafelétek, újra folytatni a esere-harjást.

Sokan vannak, — folytatja Forster, — kik azért vándolják Cookot, hogy az indusk iránti előadásban sokszor túlszöguv volt, de ez nem áll, mert nemcsak induskokl bánt új módon, hanem saját embeivel is, sőt a legeszkélyebb hatóssaluk is nyilván követte a büntetés. Ha kiűzöttök, hogy valaki embere közt egy benszülötlet megsértését, vagy megkösűrtöt, a büntetés nem maradt el. E szöguro igazságszolgáltatás által, Cook azon célt érte el, hogy az indusk ép oly bölcs és hatalmasnak tartották, mint „Ehujakot” (istenük).

Valóban minden Cook ohajása szerint történt, s a benszülöttekkel az egyelérítés folyvást növekedett. Ha a főemberek látták, hogy valaki a benszülöttek közt rakoncátlankodik, vagy a tilalmat átjutja, az illyent magok a főemberek árulták be, átszögállatván nekik, hogy büntessük meg. Később, midőn megtudták, hogy tőlük fában hiányt szenvedünk, önkényt ajánlták fel „Morajoknak” (temetőhelyek) fakeresztését.

Mig ezek történtek, a fejedelm magok megérkezett hadjártaiból, 150 kiserősi hajó kíséretében. A fejedelm egy földszitelt hajóban állt, melynek két végén két roppant nagyságu bálvány állott, különféle színi tollakból készült kápenye burkolva. A bálványokat „Ealutának” nevezik, ezek nélkül ütközete nem bocsátóznak.

Mihelyt partra szállottak, azonnal kivonszolták hajóikat. Majd estarende állva, a fejedelm vezérelte alatt áldozó helyeikre mentek, mely mintegy 20 ölnyi távra lehetett sátrainktól. De látván, hogy azon hely, hol tanýzunk, zök ággalakk van bekeiret, bálványaikkal e helyet megkerülték, s csak aztán mentek „Morajokba.”

Íl fegyvereket letéve, felállították a bálványokat, s rövid egyszerű ünnepély után, a fejedelm főemberei kíséretében Resolutio hajónkra jött; midőn belépett, hódolata jellő mind 5, mind kiserősi Cook előtt arca borultak. Erre beszédet tartott — mely közlünk senki sem értett, — s végeztével három sertést ajándékozott sajátlásog monon elkészítve. Cook viszonzást a fejedelmek sokszóni házre nyakétek, toll túkúv, egy nagy lóvó edényt, néhány szegyet, s más eszközöket adott.

A fejedelm megtisztelő érte meg magát az elősorolt tárgyak által, miert örömeiben kérészűkeltt nehány indus főembert küldött a szárra oly meghagyással, hogy hajónkra jutt sertést, kenyérgyümölcsöt, nádmézet szállítsanak. Egy órá teltt a sziget fejedelmek hajónk felézetén, s csodálkozást élénk jelkelt nyilvánította az építés felett; Cook levezette a hajósokba, itt borlat kínálta meg, de az nem ivelte meg, s kenyérgyümölcsön kívül semmit se evett.

Mánap Cook, Clarke és főtisztaink a szárra mentek, viszonzózi a látogatást. A tőlük kitelhető

szívesség fogadtak; rövid idő múlva asztalhoz ülünk, s a fejedelm Cooknak maga mellett jellőt ki helyet. Ebből után a fejedelm Cookra egy indiai kápeny adott, ezután az áldozathelyre vezelték, hol zöld palánkelekből készült díszes koszorúkat meg. Midőn ez megtörtént füzess székre ültek Cookot, s elébe bossz-tanulá ruhába öltözött nap beszédet tartott, azt egy déltől hírnvaló eldánolt nekünk egészítette ki. Enek után a jelenvalók Cook előtt leborultak, mire a fejedelm kifejezte, hogy az áldozathely mellett levő épületet rendezésük alá fogják engedni, s egyedül ő fogják „Ealhutuehnek” tekinteni (az az istenek).

Ettől kezdve mindig egy indus főember jött Cookkal, kinek parancsára kötelezetelt minden szigetlakó arca borulat, valahányszor Cook mellett elhaladt; de ezt akkor teljesítették, ha Cook közöltük egyet jelent meg.

Történt, hogy a sziget fejedelm Cookot, Clarket és a tisztelket egy közelebb tartandó „Ileivahra” (szinjáék) hivta meg, melyet családja jászott. A meghívás el fogadva. A parton a főemberek várakoztak reánk, s mely csendben vezelték a jütek színhelyére. A jütek — természetesen — nem felel meg várakozásunknak, s a gyarló előadást sítvő ének zárta be, ebben a fejedelm és családja is részt vett.

Később mi a fejedelmek beleegyezésével tüzjüketk rendeztünk. Cook biztosította a fejedelm, hogy nem lesz oka a féltelmre.

Következé este több szárra menő indus seereglett, de az alg emelkedett a levegőbe az első tüzjüek, sokan a nézők közül megfutamodtak. A második hígy felbocsátásával jüggatások hatotak hozának, s már csak a fejedelm volt jelen embeivel; de midőn az új tüzjüek a vízen mutatkoztak, a király is büsent akart fölünk menni, mi pedig sejtven bekövetkező távozásának okát, féllehangtuk a jüteket.

Reggel Cook értésére adta a királynak, hogy mihely kedvező szél fog jüjni, elvitorlított. A váratlan hír levegőbet hozott a szigetlakókra, s ezért minden monon maradásra akartak birni.

Nem sokáig kellet kedvez szére várni, s horgonyaink fölseved, a szél duzzadt vitorláinkat sebesen röpítette „Mauvii” sziget felé. E helynek kedvező tekvése mellett, jó kikötője, egészséges víz volt.

De meg nem távoztunk messzire, mikor a sziget fejedelm és fia — kikől nem búszúntunk el — kisedet csinoltunk utánuk siettek. Most is hozott számunkra nehány sertést, kenyérgyümölcsöt, szárnys állatokat, kocsuzdót, nádmézet, plátánt, teknősbékákat.

Volt a fejedelm kíséretében egy őreg pap, ki Clarke iránti vonalmal több kötelezetel módon ki akarta tünetni. Szürkültekőv értek utol, s az őreg pap engedelmet kért a koránkinben maradásra mindaddig, míg a szomszéd szigetnél partra tesszük.

(Vége következik.)

Tíz nap története.

— Julius 16. —

„...Itt zavartalan csend, Danántul — forradalom.”

Ez a fővárosi élet legújabb története, melyet olvasóinknak a szödrása minden irányban kívánva tolvastunk. Azonban a hűség és szelid baráti a legkevésbé se riadjanak meg e lakomák táviratától, mely közelebbről vévén szemügyre, korántsem bír valami viszonyraccal. Az egész pusztán a színházi életre vonatkozik, mely a folyón innen a dölce far niente karjában szendereg, míg a folyón túl forrong, mintegy hirtelen kibűlt tőcegy krátere.

E szerint vihar van, de nem az óceánban, hanem egy — pohár vízben. A legrosszabb esetben seines valamai nagy veszedelm.

Midőg azt hitük, hogy a népszínház köztársasági életét él. A külsőn legálább ezt mutatja. Egyenlőség tralkódása látszóék, s a tagok között meg is volt az egyenlőség folyvást, este

jókedvben, nappal a nélkülözéseiben. Még a nézőtérén is egyforma jogokat látszóttak élvezni. A primadonna és kardaloknok, az első szerelem és a ma béllt ujnye egy radon ültek, s az első randi énekesnőnek nem áll módjában, hogy párhályból királyidővel nézre lo azon szegényebb pályatársait, kiknek csak egy-egy zártcsk alacsony helye jutt. Ekként azt hitük, hogy az igazgató sem más, mint ekkor a nép kegyelméből, kinek felsőbbiségét ép azért ismerik el örömet, mivel önmagok választották.

A szemelyzet és a szép napján vizsaly tört ki a demokráciában, s e vizsalytól valamennyi pap füstlöngőlet kezdett.

Azt mondták, hogy mióta az igazgató az „ördöggel” kötött szövetséget, egész szarnokká nőtte ki magát, s miután népének meg csak kenyere sem ad; ennélgyva felmondják az — engedelmisséget. Elmondták tovább, hogy e föllépésnek nem pártúltés, sőtők a törvényesség terére léptek kétéldőali szerződéseikkel, melyeknek leg-

nyegesb pontját az igazgató — minden jog elle- név, — hónapok óta nem teljesíti. Legelőbb is egy „sturm-pelítő”-val járultak maga az igazgató elé. Az igazgató azt levé, mit a kormányok sztoztak a forradalmmal szemben: t. i. nem ismeri el annak jogosságát, és szándék sem vette. Később pedig nehány bökölten számba vett és s el fe- nyeggetté, a mi — az igazat megvallva, — inkább a bosszúság, mint a méltány hangja volt. Így a szövetségés alattvalók nagy hatalmasságok segélyhez folyamodtak, felhívták a törvényes hatóságok és a közvélemény, s ekként ez a kérdésben maholnap béllhat a — beavatkozás.

Mióta Thespijs saját székében jászta Bachus tiszteleltre ir darabját, a mióta Susarion, Kristus szülötte előtt fölévedezel, gnyújtótták számára a felső deszkákkal öszetelők, mind e mai napig, midőn már a színpad er őrdönisségű hűvös világ lett, — mindig voltak árszűköltek, vizsalyok, forradalmak az igazgatók és színszerek között. Ez is oly régi történet, mely mindig új marad.

Sajnádnok azonban, ha ez újabb vizsly, mely most mindnyujunkat érdekel, azzal végződnek, hogy nemcsak mind a két fél, de még a néző közönség is vesztené. I. e. elvesztenék a népszínház. Ez egy szemléli lényed, mely két város nagy közönségét köti össze. — mondá nemrég egy szemlédős írónk, ki melyen érezte íly színház szükségét Budavár ven falai alatt.

Igaz, hogy e népszínház még eddig nem lett azzá, a minővé előtjuttak volna: sok oly bölöség és hiábavaló látványom adott helyet, a melyely a szivek nem nemesedtek, s az emlék nem gyarapodtak; de legalább meg volt. Egy ember érdeke és életrevalósága, s egy színszói kök kitűnő előadás-készsége fenntarták azt a legelsőbbak boldoztatványai közt is. Rossz időnk járván, melyben az izlés mindig hanyatlani szokott, a közönség csupán látni és mulatni vágyott. Ennélfogva kánkánt táncoltak, szemlemlakokat idéztek, ördögösségeket és ragyogó képeket mutattak benne, még pedig oly ügyességgel, melyben volt mindig elég sok elismerés méltó. Azonban kétség sínes, hogy a jobb idők és tisztulabb izlés jövetéle e bölösögek tárháza egész más irányt velt volna.

E mostoha években nem az volt a feladat: tökéletesen tenni, hanem fenntartani — jobb időknök.

S erre nézve igazgató és a szemelvény mindent elköveték. Ázon megénekelt érve bűzdíték őket, mely ha az égen segít, megmozdítja a pokol köveit.

Annál sajnálatosabb, ha most — még mindig válságok közepén — igazgató és szemelvény meg hasonlanak, s a jelszó: „váltvétel”, kieséridők egy másikkal: „egymás ellen!”

Nem ismerjük annyira a népszínház belügyeit, hogy akár az egyik, akár a másik félre állhatnánk. Örömebb állunk köztük, így szólva:

— A méltányosság nevében nyújtsák kezeiket önök egymásnak! Az igazgató becsilje nagy városaink kitarító buzgalmát, s óvja meg őket — a mint csak teheti — a nékülözésektől. A tagok pedig gondoljanak az intézet mostani hányatására, s koronázzák meg soha, a pillanatig nem rendült bizárlóságukat, s ha tehetik, e pillanabban szeressék egy kissé jobban a népszínházat, mint önmagukat. Harag és bosszúság adonak helyet kiegyeseltetés és barátságának. Gondolják meg, mily szomorón érezhetnék magukat egy napon, ha Budapest városában egy színpadon sem hangoznék a magyar nyelv, míg a német művésza szakadatlanul három helyen hirdeti igét!”

Mi lesz e vizsly vége: nem tudni. Az előadások nem szakadtak ugyan meg, de az ily megfásásoknak mindig egy lényeges vonásuk az, hogy a közönségre elidegenítő hatnak.

A közvélemény érzékelt, mint minden hatalom. Egy egy rossz tréffé hébe korba állt, de nem engedti, hogy packázzon rajta. Ha pedig megharagszik valamely névtálas pályá emberére: akkor rénsza szedé homlokát, mint a hajdnokor Miniszta, itél és büntet, mert mindez módjában áll.

Régi előadások közt: minden igazgatóra üdvös. Pár év előtt, midőn két bújos magyar táncművésznőt oly nagyhatalmúval elbocsátottak a népszínházról: igen sok ember hidegült el az intézetől. Vigyáznál kell, mert a közvélemény még szigorúbb lenne most, ha méltatlanságot látna oly emberre íránt, kik a népszínház ügyéért éveikig türetek, fáradoztak és nékülöztek.

Míg a Duna partján ily történetek szomoróják a színpad legvidorább muzsáját; a Themez-parton egy fiatal tudós nem kis dícsőségét szerez a magyar névnek.

Angoloknak kellett tehát azt is fölfedezni számunkra, hogy Vámbéry Arminnak nagy érdemei vannak a tudományos világban.

Nálunk bizony, midőn néhány hét előtt itt járt, nem sokba tartott. Az akadémiai ülésen néhány leereszkedő tudós nagy kegyesen kezelt szarított, mivel, míg egy másik nyilván megrögzött, hogy miért visel meg ezt a fejét? Mintha bizony a feze nem különösebb viselő volna, mint némely tudós nevétséges vaskalapja.

Bezeg az angolok nem sokat néztek a feze, kivált ha a feze alól okos dolgokat hallának. Lám az angol földtani társulat nagyjai, élőkön szi Murchison-nal, örömmel üdvözölék a kisázsiai utazó magyar, kik ott járt, hová Marco Polo óta seuki sem birt behatolni. Gyönyörködtek a leírásokon, melyeket Vámbéry Bokharáról és Samarkandról adott elő, s a legelső kiadók oly nagy össegeket ajánlalk földrájai és nyelvészeti munkáikért, menyit nálunk egy éven át az egész magyar irodalom sem keres. Aztán legelőkelőbb főurak siettek külföltre a rendkívüli utazól, s a valési herceg (kire az angol koronáról) magához hívató, hogy hallja, a miket leírások beszél.

S nagybecsüléssel kell itt megemlítenünk, hogy Vámbéry ez ünnepeletés tömjénfűstjében sem felede el, hogy magyar a gyár. Hálásan említi meg akadémiai meggyőzésait, s ószínen elmondá, hogy tőrekészletek legelőbb célja volt: ha ószáznok nyomat fölléhetné!

Azt hiszik, ha mejjl második kiadalk utjáról ismét visszatér: nálunk is szívelyesbék fogadásban részesülend. Nem adunk ugyan neki fákslyzenét, díszkarót és himnuszokat, mint egykor Lisztnék, kiknek dícsősége abból állt, hogy a zongorán minden vándor-művésztársá közt legjobban játszott, de adni fogunk tüz egy szerény lakomát, mint a jó Irodalmieng, kik Berlin és Pest oly nagyban ünnepelel, a mily kevésbé ismerte London, és még kevésbé Páris.

Igaz, hogy Vámbéry előadásai több gyakorlati hasznára lesznék a kereseköl angol népnek, mint nekünk, s az is igaz, hogy ma már az ázsiai ófszék kérdése sem tüzei annyira életmet, mint egy pár évézet előtt, midőn még ráértük sokat foglalkozni azzal is, hogy valjon honnan eredtünk mi, míg ma már azon busúlunk leginkább: valjon hová jutunk! — de mégis több szívséggel tanulsítunk volna egy honfátársunk iránt, ki valdó híes-létekkél bír.

Igen, a tudománynak ép úgy megvannak hősei és vértanúi, mint a hadviselésnek. Egy imperator, kik csak dől és pusztított, nagyobb bátorsága lehetett a fiatalabb Plinuszak, ki még a vesztély perczében is ott járt Herkulannal és Pompejinnel, hogy följegyezze tapasztalásait. S ha nevetjük is Hyeronimus tulásait, kik — mint Barlet állítja — fogait törödelte ki, hogy a héber nyelvet önül jobban meg tanulja, de annál mélyebb bámulat fog el, ha Franklona és társaira gondolunk, kik az északi sarkok fölfedezésére indultak, s a jégtorlatok közt veszték el. Ha visszaemlékszünk Humboldtra és Bonplandra, kik a déli églő minden gyötrelmének jó lélekkel viselték, csakhogy a természettudományt újabb ismeretekkel gazdagítsák. Ha eszünkbe jutnak Speke és Grant kapitányok, kik a lég és föld ezer meg ezer öölözés közt küzdtek át magukat a Nil forrásáig, s hosszú évet testtel, kimerülve, de az öröm hangján kiállottak föl: „meghalunk, de a szent folyam forrását fölfedeztük!”

S Vámbéry e hős lélek köze tartozik. Nézzetek arcára, — ez mindent elmond! E fiatal embernek alig van egy szál haja, s arca telik azon sabboradássalok, melyeket a svatag pályá égetett rajta; ez kízóbb, mint a mérgezett nyíl. Több évig török zarádában készült, egy muzulmán dervis szerepére, s 1863 fősöl tavaszától még öszig vándorolni svatagokon, kalózbóján, téven, hetekig szenvedni a puszták szomját és hevét, üldözötte

lenni turkoman rabló csordától, eltemetni egy egy társat, ki a nékülözésben halt el, s aztán tovább menni tintorlatról, buzdítva egy előlő, hogy idegen földeket ismerjen és ismerlessen meg — mind-ehhez hős lélek kell.

Mi, kik addig, paja pamlagainkon olvasgatók, fák alatt mulattunk, fűrőgőrtök, s a kényelem és polgársítséget minden örömeit élvezők; gondolkodjunk tisztelőtel e fiatal buvár nagy lemondására és bámulatos léteikéjére.

Vámbéryről nem először van most szó e lapok hasábján.

De örömeit ismételhettük érdemet, kivált ez anyagiak, kényelmes világban, midőn egy egy eszme több gyöngyóra talál, mint áldozatkész követőre. Most, midőn a tömeg ugysis egy költőtlenség vakmerőségét, s egy fellábu ember diadalait bámulja, hadk legyűnk nehányan, kik egy másféle bátorság, lelki erő és diadal számára tartjuk meg életünket. Ez nem a kötel vagy fellábu, hanem a tudományok hősét illeli.

De van, ki „előjénés” helyett gőnosol. Minap egy fiatal ember, ki jogot tart az akadémiai tagságra, kicsinyiséssel beszél e közép-ázsiai út sikeréről, melyet egy Murchison talpelet meg. Nem fértél rá seuki, hanem csakhamar kaptunk az alkalmon, hogy elmondhassunk egy adomát, mely így szól:

— Mint van az, — kérde Napoleon egyszer Talleyrandtól, — hogy őnt oly szeretőlök eszme embernek tartják?

— Azért van sire! — vizsrták a miniszter, mert csak ahhoz szölok, a mifez érték.

Jó lenne, ha az adoma mindig ott lebegne a levegőben a viázgatók körül.

De térjünk vissza a Themez-parti ünnepelettől fővárosunk kisebb történetéhez.

Hol állópudunk meg? Schiller azt éneki:

„Ül le ott, a hol dalolnak,
Rossz embereknek nincs dala.”

Állópudunk meg tehát a bajdon oly lórmás „komlókerben”, hol a most alakult „magyar dal-társulat” tartja (jul. 14.) ösz előadását. Nagy közönség van, s csak alig kaphatunk helyet. Tizenkét tag (mind fiatal, csinos és vidám.) forog a kis színpadon, jelmelzeben, melyeket a színház kölcsönöz, (s ezt elismerésenk említtjük meg, mint minden jó-akarató segélyt), s a közönség zajosan tapsolja a „bordalt”, a „házaló zsidót”, a „francia divat-árusnőt”, a „lámpagyújtót”, s különösen a „botcsináló doktort”, és benne a fiatal Bakonyit, kit a jó természetek sok vidámságát és elég bő komikai érdeket áldott meg.

Minden kezdet nehéz, hanem a melyik vállalt ennyi sikerrel kezdődik: azzal jövök van: s mi szívnököl óhajuk, hogy Lajos társasága a magyar fővárosban mindig több-ebb tért hódítson magának.

A dal-társulat kölségkivül gyarapodni fog, ki-vált midőn a vándorszínműzet jelenleg ily ezonorról állapotban van, hogy csaknem hasonlatos lett a hajdani lobedáci jelszövel, a hová a ki belépett, nem volt örökre elefejtett. A vidéki színműzetek most még ugyan kiesinylik az alant kör, mint némely író a p o n y v á t, mely pedig szintén fontos dolok.

Néhány év előtt egy nápolyi papnak szemére veték, hogy hordáról hirdette az igét.

Az felele rá: — az ige, mely róla hirdetek, aranyos szöszököt teszi azt!

Ha a dal-társulat, életük előadásával az idegen ajkakra is hatni fog, akkor büszkébb lehet e működés, mintha egyik városból a másikba helylonyra, üldözötte az emberek részvétlenségétől.

Vadnai Károly.

T Á R S A.

gondnal és lelkiismeretességgel gyűjtötte öszö az eseményre vonatkozó adatokat, s egyszerűelműen ösök kritikával vizsgálván meg azokat, történetírásunk sok hírből állítást megalkotta. — A jeles értekezés szerzője Corvina egy kerületi elő, ennek vezetése az archeologiai bizottságra ruházottat; végül a titkokat jelenléti,

hogy gr. Waldstein-Worzeneb 1000 főt adományozott az akademia palotájára.

* (A természet tudományai társulat) mint alelnöké Than Károlyt a múlt közgyűlésben elmondá: gyarapodásnak örömeit. A tagok száma az utóbbi félétlen 27-tel szaporodott, s a bevétel 894 ft

Égyletek és közintézetek.
* (A magyar tud. akademia) bölseleti, történettudományi és történeti osztályának Közéleti gyűlésében Salamon Ernő Ferenc olvasta föl íly című értekezését: „Zára ostroma 1311—1313.” Salamon nagy

75 kral haladja meg a kiadást. Ekkép a társulat közö-
nyös újr meg fog induli. Enztal két alapítványt is
jelentek meg. A hercegrímás ugránis 400 forint régből
alapítványt 500 frta emelte, Bugát Pál a társulat
elökéi pedig 2000 ft alapit, egy éven át kiosztandó
100 forto pályázatja. E természetudományi díj Bu-
gát-díj nevét viseli.

* (A z e n ő s z e g l y ő z g y l e t) tisztá-
lasztó közgyűlése októberben lesz. Ez egyelőt még 95
rendes s 22 alapító tagot mutat föl. E szerint éven-
ként már is 702 forint bevételre rendelkezhetik. Köz-
lebel Liszt F. is kioldott a társulattal szét forintot, s
leveheten többi közt megjelözi: „ha nem kieskedhet-
nék azon szomorú szerencsével, hogy szegény: in-
bizonytal természetes őszteget bocsátana az egyjel-
rendekező alá.”

Irodalmi és művészeti mozgalmak.

** (U j z e n e m ű v e k) Rózsavölgyi és társán-
lók közlebről megjelentek: „La belle revue“ (A
szép álmodód), zongorára szerző Székely Imre; ára
60 kr. „Kis lény csarász“ Szabadi Frank Ignáció; ára
50 kr. „Te bájós szemű“ képválti népdal zongora-
kísérettel; ára 60 kr.

* (A z „E r d ő z e s t i L a p o k” újabb meg-
jelent, ez évf. füzet a következő évközt tartalmazza:
„Az uról mint manó a takarmány szentek.“ Wessely
József irodalmi felügyelője; „Néhány szó magyaráz-
tatal az új névnyelv felállításához.“ Paulinyi Sándor-
tól; végül a magyar erdőszeglet véleménye Wessely-
nek fentebbi cikkéről.

* (A „Bibliá” új fordítása) A „Bibliá”
Károly Sámuel által eszközölt új fordításának első kö-
tet, Mózes és Józsué könyveit foglalja magában, 311
lap nagy 8-adrében, csinosan kiállítva, Osterlamm bi-
zományában megjelent. Ára 1 ft. 20 kr.

* (T o l n a i L a j o s) a forradalom után föl-
tint legelsőben költői tehetségek egyike, költeményeit
egy kötetben összegyűjtve adja ki Kertészén. Az elő-
zetési díj 1 ft. 50 kr., diszpendiárnya 2 ft. Megjelentek
okt. elején.

* (C o r z s a G á b o r) a pesti k. főgymnasium
tanára, kit tagvált megjelent első matematikai műköt-
rét, már 1. tavaly választotta meg a tud. akadémiá,
„Szögteremtés“ ad. bu.

Budapesti hírek.

† (Szalay László meghalt!) F. hó 18-án
a főváros minden körében gyorsan terjedt el a megdö-
bentől gyászki, az akadémia alakibólköz legelső gyász-
könyvé jelent, hogy Szalay László megsejtené öni. Néhány
nap óta agasztó hírek érkeztek kitűnő hazafiakról, ki
rongalt egészségére helyreállítását végezték a világhí-
rű orvosi utazott volt. Ott onyháttel nem találván a haza
bátáit vélt vette utját, de a kór Salzburgban ágyba sze-
gerte, s jul. 17-én d. ú. 2 óra körülökötla drága életét.
Az irodalom kitűnő jogtudós, nagy műveltségű irányadó
publicistát, elősrangú történetírót, a nemzet egyik leg-
első törvényhozóját, államférfiát vezetette el. A nagy
szellem fölötti maradványait Pestre szállított, s itt szűke-
dők nyugalomra.

* (S e g e l y az erdélyi vizkárosultak
számára) A Kolozsvár felülnélt isági bizottság
nem hó 1919 ft. kioldott át a magyar helytartótanács-
hoz, mint alféldi inszpecsiens eltarítására előrehív gytű-
jött, azonban föl nem használt termények eladásából be-
vezési őszteget. A helytartótanács most, az árvízektől által
károsult erdélyi testvérek felségelésére, a mondott ősz-
teget 10000 frt megkiegészve, az erdélyi főkörmány-
szék rendelkezése alá bocsátotta.

* (A k u r i a - é p a l e t t ű y e b e n) a legkö-
zelebb tartott városi tanácsülésen elhatározták, hogy a
szomszéd utcaik szabályozása tekintetéből a házkijá-
ratások költségét nagyrésztben a város foglalja viseli. A
kiszájitásról a szerint Pestnek mintegy 70—80,000 forint-
jába fog kerültil.

* (A p e s t i á l l a t k e r t) úgye napoinkint
halad. Már nemcsak a hely van számára kinérvé a vá-
rosrésztben, hanem lenné lakosai is zamarkodnak. Így
közlebről Várady Gábor úr Mármárosból egy fiatal
medorét, Bartha Kálmán úr Kecskeváról egy sast, gr.
László k. két vadmacskát s egy sást kioldotték az állat-
keret számára, melynek megalkudása, a mint Xantus
írja, nem egy kiföldő állatokhoz nagy érdekelty jár,
hogy vele cserébe költöztesse. Sok száz madár és em-
lős létezik hazánkban, melyek a külföldi állatkeret-
ben hiányoznak, s közönséges magyar állatoktól könnyen

kaphatnak ritka javul, indial, borneoi állatokot innt; i-
delamerikaiak és Hamburgból, s másoktól London és Pá-
risból, csak egy kis erősségnek ne hiányozzók.

* (A m a g y a r o r v o s o k) és természetvize-
gálók M.-Vásárhelet tartandó nagygyűlése Pestről
érdéglő 40-en jelennek meg. Az utiköltés — az emeltit
érdeklőszások következtében — Pestről Vászárhelet 17
frta kerül.

* (A z o r s z á g b i r á k é s k i r. s z e m é l y -
n ö k ö k a r k e p e i t) nagy ünnepélyvel leplezték le
a napokban a kurian. A hétémszvényes tábla és a kir.
tábla tagjai már két évvel ezelőt elhatározták: azon
személyiségek arcképeivel, a kik az idők fölötti ország-
bírói és kir. személynöki méltóságot viseltek, a kuria
előstermit felidősziteni. Ezen arckép-összeállításán az
előbbi század második tizedégt mentek vissza, mely idő-
ben a kir. kuria mostani szervezetét nyerte. A hétémsz-
vényes tábla előstermitben időszíretni elhelyezett 18 or-
szágbíró arcképei közt találjuk: 2 gr. Forgách, gr.
Bathányi Ádám (szül. 1664.), gr. Koháry István jel-
lemzetes arcképét, kik balkezevel egy agyúgyóóra tá-
maszkodtik, mely jobb kezét a csaták viadalában el-
szakították; ezt követi 2 gr. Pálffy, mindkétöl az aranygya-
ngal vesztel díszítve, Pécséte György, gr. Csáky, gr.
Niechly Kristóf, gr. Zichy (a mostani főtanácsnagya-
gyalt), Végő Péter, Szemlénváry, Úrnagyai József, gr.
Brunsvik, gr. Csirák Antal, Maljth György, gr. Ap-
ponyi György és a mostani országbíró gr. Andrássy
György arcképe. A kir. tábla előstermit szintén 18 ar-
cképet tartalmaz, melyek azon férfiak ábrázolják, a kik
a k. személynöki megas polgok voltak be. Ez ar-
cképgyűjtemény 1824-től teljes képvélve van.

* (E g r e s s y G á b o r) egészségi állapotja ja-
valának indok. Már nemcsak fenntár, hanem szereti is
elvasgatja; s e nyáron valamelyik gyűjtőfürdőbe fog
utazni.

* (X á n t u s J á n o s) már Győrben van. Ame-
rikából újból becses küldeménye a múzeum számára a
napokban érkezett Pestre. A többek közt 25 ritka pél-
dányt tartalmaz az emlősök fajából, 102 darab szárnyas
állatot, több keltét, nevezetesen egy sórgyökörőt.

* (V a d n a i K á r o l y) pár hétre a kornyitai
kastélyt utazok, s így közlebbi számbanban a fővárosi
„tíz napok” története helyett fűrdői élményeinek leírás-
át vendük olvasnák.

(A s o t h L a j o s) a hí március óta a Ká-
rly-kaszárnyában fogva volt, f. hó 13-án szabadon bo-
csátották.

(P á r b a j á l d o z a t a.) A fiatal Kapczy
Kálmán, ki két évvel ezelőt párbanban megesebült,
sok szenvedés után, die 21-ikén övében elhunyt.

* (A j o g á z s z e g l y ő z g y l e t) kiadá-
si jelentését a lejofit egyetemi övékről. E szerint ez egy-
let 96 joggallatból segélyezett, összesen 1649 forint. Az
összes kiadás 1864 frtta megy. Az egylet öfke most
6100 ft és egy 500 forintos urbéri kötelezvény. Elhatározták,
hogy 5000 forintot magyar földhelti papirokat vás-
sárolnák, s csak a fennmaradt őszteget kapták a pesti
tanácsképzőintáran. A könyvtár már 1104 kötetből áll.

* (B a r a b á s n a g y f e s t v e n y e.) „A lán-
chid alapokérnek letétele” már látható a képző művés-
zati csarnokban.

* (A z o n m a h o g a n i f a - k ü l d e m é n y,)
melyvel László Károly és Nemegey B. hazánkban Me-
xikóba a magyar akadémikának kedveskedettek: e nap-
okban Pestre érkezett. Az egész szállitmány 49 mázsa.

* (A S z e n t - L á s z l ó t á r s u l a t) e hó
14-dikén tartott közgyűlésében elhatározták, hogy a
pá-pék s szenteségeknek 10,000 frankot inditának Rómába.

* (A z ó - b u d a i h a g y ó j á r t a n) jelenleg 10
új teher hajó késztil. Ezen kívül a dunagőzhajózási tá-
rsaság meg 90 új hajót készített részint az óbudai, rész-
szint más gyárakban.

(E z o l z e s a d a k o z á s o k é s m a g y a r
szegélyes levelek.) „A. M. S.” szerint: „Parovozomak”
2092, a „Gazzetta di Milano” 2762, az „Allennanza” 2560,
a „Caricco” 264 frankot gyűjtött. Mind miláni lapok
a segélyösszeget úgye pedig 21,670 frank fölötté adog.
Ebben a scall hangereyben 659 frankot jövedelmzett,
s Milánó városának maga 3000-e adott.

* (V a m b é r y t a t r á j a) igen ritka betegsé-
g, mednial fonolokórházban szenved. Ez a harmadik
eset, melyt Európában tapasztaltak, de ez is a samar-
kandú honokpusztítókórul kerül ide. A tatár évfőnyében
mezitáb sétálva kapta meg a fonalok-férget. — A baj
kijárlóban nem nagyon veszedelmes.

* (K é t n e j z s e g) végezt egy mézáros helyen-
a terelőkülvárosi kapinyságya s városi fenytő-törvény-

székek adott át. E férfi 13 éve két egybe első — és
most nem régebben második nejével.

* (A K o m l ő d á l t á r s u l a t a) újabb elő-
adásában mind több-több jelet adja életreváltozásának.
Műsorozatukat egyezkedni változtatásnak, s remél-
hető, ha mostani legyeket és kedvük nem lankad, a
villaközös nem fogja megbánni kezdeményezését. Mint
halljuk, a Békény-kert bérli és szándéklászik ill. tal-
dársulartot szervezni. A verseny nem árt.

* (M o l n á r é l e m e l e s s e g e) a népszínházi
zavaroknak, meg mielőtt pórk a helytartótanácsnál eldőt
volna, majdnem egészen véget vetett, az által, hogy a
pártos zűzcsók helyett, újakat szerződtek. Így Ko-
mányi Lajos és Bokor József, a kolszvári közönség
egykori kedvencei, már e héten, mint szerződött tagok
fognak fellépni.

— (I g z á t i á s) Malt számbukba a zay-gró-
di kastély helyett tövédesből a nagy-gródió jött bele.

Védiki hírek.

* (S z a b ó K á r o l y) az erd. múzeum derek
könyvtárokba, ki eddigi utazásán nem egy becses régi
munka nyomtatványt fedezett föl, most Gyula-Péhu-
vára utazott, a Bathányi-gyűjtemény könyvkönyvet
föltalált.

* (K o l o z s v á r t b o r z a s z t ó j é g v i h a r)
érte í. hó 13-án este 9 és 8 óra között. Ember emléke-
ző óta nem volt ott hasonló. A sűrű tojásnyaggya jég-
darabok minden északra és nyugatra fekvő állatok be-
terekelt, a kerteket, szőlőket s sokas sörtes éreltében ös-
zerombolták. A hit a vihar az utónál tánt, csak nagy
hajjal menekültek; több kocsi a lovak elragadtak
Bácsán feledtek meghontott, egy tizfal lovakot, a lám-
pák annyira ősztertek, hogy a világítás jó ideig lehet-
lenné vált. A sétatérben magas faték, legalább 30—40-
et tövéstlik csikavarrt és ledöntött. Bent a városban 15—20
perc forinagy meg a szenedvet kár; a határon meg
hozzá sem vethettil.

* (E g y k i l ö n c s z é k e l y) eszládi nevének
a román hangzásu „Marcellariu”-ra lenné átváltoztat-
tatástól félyomadott.

* (T o r o n y e g s.) Erakónjáróljáró írjak,
hogy a napokban egy este tíz órakor Várának
legelsőbb toronyjelmére égni kezdett lenn a faluban la-
kó iszonyu jégjelmedre. A vár nemlani legelővel, bi-
zonyára a helység is áldozat szerencsésen, Anzonban
már tíjfel után 2 órára a tűz szerencsésen eloltották,
s másnap három repedés a boltozott vilagosan mutat,
melyt a tűz okozta, — a villám. Már dől 12 órakor
beütött a toronyba, s a valamezire bevont tetőzet alatt
lappangva, csak tíjfel, mindől légzámura kapott, tört ki
lángokban.

* (E g y s z e n y e g ö z v e g e s z a s z o n y) hat
gyermek anyja, a kolszvári múzeumkeretben egy lánya
folakaszt meg.

* (K i t ű n e t e t e s.) Csatári István és Szah-
már Mihály debreczeni szűcsök, kik a francia trúnör-
könek művelésére himzett bundavár és fekete hátrúnör-
kercuvalál kedveskedtek, a Bécsben tartózkodó
francia követészt titkártól, méltánylól levele kísérté-
ző 20 aranyt nyomodt szíretn kaptak.

* (A n e m z e t i s z i n h e t t a g j a i b ó l) alak-
kötő társulat Pécsen nagy pártolásban részesül. Priello
Kornélia megkeresztelés az érdek meg fokozódottat
előadászik írtán.

* (H a l l o z á s.) Beóthy Gáspár, Beóthy László
és Zeigmond Antal Komáromban meghalt.

* (A h e v e s e g y e l g a z d a s á g i e g y e l -
e t) főszólal a „belga bank” azon nyereszedésese el-
len, melyt gyakornál, mind új birokotok veszt, s azok
eljárva, évi járulékos fizetések mellett oly áron adogátja
el, melyt a szegény fölét népe nem képes élvélni. Az
első tekintőre tekintés szinben látszó föltelek-
ek sok eszládott tesznek tökére.

Bécsi hírek.

* (M o l n á r „A z ő r d ő g p i l u l á i t”) Bécs-
ből Berlinebe, s onnan Oroszországba Pétervárra viszi,
hová meghívást kapott. Az orosz államvasutársaság in-
gen szállítja el a készleteket.

* (G y u l a i t á b o r z a s z o n y) hosszabb
külföldi utazásra késztil, s jelenleg Bécsben, fű-
főnyében időzik, hogy barátitól bűcsét nyerjen. Az őrg ur-
szeg egyedül áll a világhán — évi 100,000 ft jövedel-
mével.

* (B l o n d i n é j l e l i m u t a t v á n y o k a t) is
adott Bécsben. Az ily előadás bengáliai fényvilágítás

mellett esti 9 órákor kezdődik. A közönségre e mutatványok még igaztobb hatással vannak, mint a nappalok, s a valmekor költészetnek az a cölje.

* (Bécsi magyar lap.) Hír szerint magyar napilap indul még Bécsben, mely a conservativneknek szolgálna közlönyül.

Külföldi hírek.

* (Roland asszonyának, a vérdapon meghalt híres köztársasági nőnek, még hitesele felvették adatait ki Párisban. E levelek Buzothoz vannak intézve, kitűnik belőlük, hogy e főrival csakugyan platói szerelmi viszonya volt. Ennek, a köztársasági és tisztelt nyagban örökök.

* (A törökök zultán) 5000 darab aranyat adományozott, az oláhországi árvaközpontok számára.
* (Párisi újság) A „Délle Állami” szerzője Elliot, aki a közönség a Kínaföldy társaság hírvárakából jól ismer, egy új regényt ír. Miss Braddon „Dumbar Henrik” című regénye Londonban néhány hét alatt még kiadást ért. E regény először egy londoni lapban jelent meg s azóta szerzőnek minden kiadástól ezeken fent terülné józelméve.

* (Á-B-L-O-N-D-I-N.) Párisnak is van Blondinjai, ki a Hippobromon tartja mutatványait, rendszeren 20,000-nyi néző közönség előtt. A kétél, melyen táncol, 100 lábnyi magasságban van kifejtve. E költészet, természetesen nem is igazi Blondin, ki Franciaországban nem is mehet, mivel katonai szökevény, s ezen kívül incommuniatio előtérrel van elítélve. Az Á-Blondin felhátsálla a körülmenést, s így befutatlannál járása általa szerepét.

* (Szerdahelyi Károly) egykori tiszt az aradi önkéntes-huszároknál, jelenleg az uniolista hadi önkéntes szolgálat 1862-ik évi sept. 15-dikén Harpers-Ferrind Virginiában fogságba került, de később Richmond kikerült. Mint tiszt, a 33-dik számszámjuki önkéntes ezredhez van besorozva.

* (Poroszországban azsidók száma) 1863-ik hivatalos kimutatás szerint egy félmillió; 1847-ben még csak 200,000 volt.

* (A dákok vizalattal pókológépek) rejtettek el Álsen szigete mellett, melyek úgy voltak kétszáz, hogy ívegesövek nyitultak fel a lőporral töltött üveg golyókból, hogy az arra néző hajók által könnyen elrovetve, a gyökös szétróbbanjának. Egy arra áltélok esónak nyilván feltételek föl a porosz házasok a gőcsök, szám szerint 50-öt melyek iszonyú pusztítást okozhattak volna a hajóknban.

* (A paduai egyeteméle) a sofőrniko díjat emléknépe miatt, bezárják. A rendőrség több csákt befogott, kiket szüleikhez küldtek haza.
* (Túrr megnyerto perét.) Turinból ezt táviratozták, a „La Presse”-nek: „Azon becseléstelen és rágalmi pernek, melyet Túrr tábornok Krivási ezredes ellen indított, a napokban lett vége. Krivási egy hónapig fogságra, száz frank pénbírságra és a költségek megtérítésére büntetett.”

* (Arab Garibaldi.) A tunisi fölkeles egyik fővezetője, Ali ben Ghalamb, ki az arab köztársaság elnökének adja ki magát, — hontársai arab Garibaldinak nevezik el.

* (Lán.) Klára magyar énekesnő) New-Yorkban, Philadelphia-ban s több amerikai városban tetszés közt lépett föl.

* (Kétfelhágyás pere.) A Godard testvérek perbe fogták Nadart, kijött 22,536 frankot követelt, a „Geant” léghajóra azt költésgek fejeben s két léghajó utazásban részvételtért. Nadart viszont 50,000 frankot követelt a Godard testvéreket a „Geant” jogtalan lefoglalása miatt. A pert Nadart vesztette el, s Godardéknak 7457 frankot kelle fizetnie.

* (Miksa császár) június 12-én vonult be Mexiko fővárosába s lelkesedéssel fogadtatt.

Vegyesek.

* (Széchenyi és Vorosmarty.) Gyulai P. a Vorosmarty munkáihoz csatolt jegyzetében a Széchenyi „Kelet népe”-ről ír biralatol szöve, mely Háber úrnak alatt az „Athenaeum” 1841-ki folyamában jelent meg, s Széchenyi és Vorosmarty köztívi viszony jellemző eseteit említi. „Vorosmarty Széchenyi iránt mindig a legnagyobb tisztességgel viselkedett, Széchenyi szintén tisztelte Vorosmartyt, mint kultúra és emberégyarant. Csak egyeztet történt köztük egy kis összezárlás. A történet röviden ez. Vorosmarty az akadé-

mia, de leginkább Széchenyi nógatására, egyesült Toldyval az akadémia által kiadandó magyar-nemzet-szerzős-társaságért. Még több árárat vetett megkellé, s Széchenyi, mint az akadémia elnöke, elárte törzestettek az írói díj költségvetésére. Széchenyi azt főlátságonk találta, s oly megjegyzést tett rá, mely a szerkesztőket méltán sérthette. A többiek hallgattak, de Vorosmarty fölült, öszintén és főrassan visszatámaszta Széchenyi gyűjölését, s megmagyarázta, hogy nem főtőro, úgy, hogy terhes munka eltarthat 5—6 évig, s öket sok oly munkától elvonja, melyhez kedvök is több s csekély józvedelem-forrásukra nézve is előnyös. Széchenyi megtele Vorosmarty modora, amnyval inkább, mert Vorosmarty az öltözködés és kegyes szava ember volt, ki nem szokott társaságonk senkiel polemizálni. De nem engedéhatni Vorosmarty felindulását. Más ilyancmú megjelölését talán szóra sem méltatta volna, hogy Magyarország legnagyobb emberétől, az általa annyira becsült Széchenyitől halmozott Snylock-féle előzárlatok, s épen ő, ki egész életét nemzetének áldozta küzdes és nélkülözés között, ezt nem tudta elviselni. Széchenyi megírte a megbántott költőt, lecsillapult, az ügy kiegyenlített, s bár tudora egy darabig mégdebből len szemben Vorosmartyval, de tisztelőtel feltűnében nagyobb tanszított írta. A két kötetes szótár szerkesztése csakugyan élvig tartott, s ugy Vorosmartyt mint társaság tekinteti őt félnapját vette el.

„Az erőszakos halálak.” „Lesz mörts véletlen” című által Gno Jenő értekes Könyvet adott ki, melyben Athól kezdve a legújabb időkig a nevezetesebb kirívéses eseteket írja le. Caesar, Sokrates, Cicero s Aesop meggyilkolásra Kristus halála, a keresztényen ölözés, Thérinus, Caligula, Nero s Domitian erőszakos halála következik; azután Athól, az iratózó nék Fredegundus s Brunhilda, a vallás háboruk, a kereszties hadak, a reformatio és inquisitio, tömeges áldozataival. A politikai harcok Rienzi, Falieri, Bukes Tamás st. életbe kerültek, míg Alba, Galeazzo Visconti, a Borgiák s Medicini ezeket gyilkoltak meg. Angliában áldozott esetek Grey Johanna, Stuart Mária, I. Károly, Warbeck, III. Richard, míg Balboa, Magellan más világrészekben mutalt ki gyilkos két által. Bernauer Ágnesnek a hullamok között kellett szeméremét lakolni, s d'Arc Johannának a lángok között meghalt, st. Fölleg a franciosországi eseményeket említi ki az újabb időkből Ostini és Pietri sem hiányoznak.

„Az öngyilkosság Európában.” A párisi orvosi akadémiának statisztikai kimutatást közölt egy Legyzt nevű úr az európai öngyilkosságokról. Ebből kitűnik, hogy Bajor, Din, Francia, Hannover, Mecklenburg, Porosz, Szász, s Svédországban az öngyilkosságok száporodása a népesség és az általános halálozás száporodását felülmúlja. Leggyakoribb az öngyilkosság az északi német országokban és Dániában. Svédés Norvégországban, dacára dán származásúnak, sokkal ritkább. Anglia egész hátul áll a sorban, pedig különösképen az angolok tartják oly népként, melyben mindennapos az öngyilkosság. Franciaország közép helyet foglal el. Egy sorba lehetne helyezni Belgiummal, Ausztráliával s Spanyolországgal, ha a parisi öngyilkosságokat lehetséges volna kihalatolni, melyket hetedrész tesz ki franciosországi összes öngyilkosságoknak. 100 férfi öngyilkos esik 30 nő öngyilkos. Legkevesebb öngyilkosság fordul elő Jarmában, leg többi Juliban. — A külhatalom polgári állást tekintve: a házasságon által leggyakrabban hajlandók az öngyilkosságra, az ügyvegek leggyakrabbanok (legalább Dán, Spanyol és Szászországban, de e részben adatok gyűjtettek). Van azonban egy osztály, melynél aránylag még gyakoribb az öngyilkosság, ez az elvált vagy elváló élő házassok osztálya. A különösbé feltételezettekkel illetoleg, Poroszországban két évi tapasztalat után kitűnt, hogy a protestánsok közt egy millió egyeztet 152, az izraeliták közt 51, a katolikusok közt 87 öngyilkos esik. Nagyvárosokban igen sokkal számosabbak az öngyilkos esetek, mint falun.

Budai népszinké.

A népszinkében is fölleptettek egy fellátsó tanúcsot, a két szinlap nagy bátorságonk „Ánemvészsnek” nevezték. Munkálkodtlen me Antonio Corradini vagis öngyilkosság történt elő Jarmában, leg többi Juliban. — A külhatalom polgári állást tekintve: a házasságon által leggyakrabban hajlandók az öngyilkosságra, az ügyvegek leggyakrabbanok (legalább Dán, Spanyol és Szászországban, de e részben adatok gyűjtettek). Van azonban egy osztály, melynél aránylag még gyakoribb az öngyilkosság, ez az elvált vagy elváló élő házassok osztálya. A különösbé feltételezettekkel illetoleg, Poroszországban két évi tapasztalat után kitűnt, hogy a protestánsok közt egy millió egyeztet 152, az izraeliták közt 51, a katolikusok közt 87 öngyilkos esik. Nagyvárosokban igen sokkal számosabbak az öngyilkos esetek, mint falun.

Corradini feltételezése azonban meglehetősen hita volt. Molnár Gy. versenyeim törtékelte volt az újtér Donauján, ha nem e versenyben nagyon megbukott. Ezt a második fellátsó nécs már csupán szinlátaln ébresztett,

a néltől, hogy ágyességéig valaki meghámlta volna. Egy 52 éves csónka ember újránadása nagyon visszatetsző látvány, sőt mondhatni: a szinlap profanálása.

Molnár magja is csakhamar hellyé az elhamarkodott vendégvárosra lettek hibájt, s úgy Corradini csak egy párszor lépett föl.

Ugyanez alkalommal egy új francia vígjétek is adott elő, „Brividi óregora” címűt, mely a kánkán házajában találhat ugyan mulató közönségre, de nálunk — hála istennek, — meg nem honosított növény. Kár volt rá vesztegetni a lefordítás árát.

Bognár Vilma B-né folytatja vendégvárosra, s jelenleg kétségkívül a leg többet érdeket a népszinkétek estének, „Chouffleury úr otthon leszes” és „A fűg az ajtó elől” operettekkel ér oly kedves, játszi és vídám volt, mint a „Dumbar” Pámalójában, melyet másodszor ismét sokkal több kedvelő jászott, mint először. Lanner k. a. és első társulatának föllepő a „Giellabán” f. hó 16-dikára volt kifizetve.

A népszinké vizsgálat köztékelőben apró vigjátékokat is vettek elő, mint a meglehetősen kevés személyek. Többször rögtönzötte jásztek, s a körülmenégek képest elég elevenleggel.

A játékdérend életrékelben azonban nagy szükség van rá, hogy az igazgató melélok kibéküljön régi józelményre; mert egy újabb józ kibékülése nem könnyű földas, s a közönség is nehezen fogná nélkülözni régi, megkedvelt alakjait, melyeket Szilágyi, Simonyi, Vizvártól, Doszától, Együdől st. látott. Ha ezek eltávoznak, kétségkívül nem csak a személyzet, de a nézők is jelentékeny üresség támad.

Ugy hisszük azonban, hogy az igazgató maga is bizzik az ügy jobbra fordulhat, mert mást is hirdeti július 23-dikára „A georgiai nécs” első előadást, pedig ez még e régi személyt tanulta be. Mástéllé — kétségkívül a hosszúság megalatolt — oly fenhangú ellenpályázatosat ír, mely nehezebb fogja a kiegyezést. E nyilatkozatok némely kifejezése méltán visszatetszést szült mindazonkál, kik jól tudják, hogy mennyi bürgölököt és nélkülözést egy azok tagok, kiket igazgatóknak most (a néklük, hogy híhatók) „hasznavevőtelenekek” nevez.

A szerkesztő postája.

— B-nátra: B-y Antal urnak. Mi is észrevettük, a gondolatban törtékelő szerkesztő fel a két kézket, Kozlebből a másikat is közölve a hibát helyre fogjuk hozni.
— Gy. S. z. M. V-én. Tegnap küldték el N. I. levelét.

Elfizetési felhívás

„AZ ORSZÁG TÜKRE”

című, legdiszesebb kiállítás magyar ismeret terjesztő és képs lapra.

Szerkesztő: Szokoly Viktor.

„Az Ország Tükre” a főr olvasók számára épen úgy van szerkesztve, mint a főr közönség számára, azért magyok a világtörténet, világ a népélet, boldosulás, természetudomány, művelődési és egyéb komolyabb irányú cikkeket mellet mindkét közöl erre s jelesebb idegen költészeket, novellákat, újszajokat, regyket és népméleket, s minden számban Vadnai Károly tollából az utóbbi „Tíz nap törtétele.” E mellett tartják a legkimerítőbb bel- s külföldi ügyekről, irodalmi s művelődési ismereteket, színházi híradatokat s változatos apróságok társát.

„Az Ország Tükre” minden tíz napban, évenként száztíz számban, vasnap reggel négy óráig nyomott íven, minden éven egy éven egy-egy eredeti mellalappal, s minden számban 8—5—6 eredei, magy, és először művészek által készült díszes korajsz jelenik meg.

Uj előfizetőink mult negyedévi mellapunkat is megkapják st. gyűjtőinknek minden nyolc új tiszteletpéldánnyal kedveskedünk.

Elfizetési feltételek:

a július—decemberi félére 6 ft.
a július—szeptemberi negyedére 3 ft.
a jan.—decemb. egész évre 12 ft.

Az előfizetési pénznek bérmentve az alulírt kiadó-hivatalba küldendők.

„Az Ország Tükre” kiadóhivatala. (Egyetem utca, 2-ik száma.)

TARTALOM: Pauer Tivadar. — Tapasztás. — Torna. — Simonyi Antal. — A szecseróni várom. — Virág Józsi. — Hazánk múltjából. — A népekkel jellemző növények. — A fölvilágosodás irodalma Angolországban. — Cook Jakab utolsó útja és halála. — Tíz nap története. — Tárcá.